

**Lista Polaków uhonorowanych tytułem „Sprawiedliwy wśród narodów Świata”,
poddanych represjom za pomoc ludności żydowskiej w okresie okupacji hitlerowskiej.**

1. Abramow-Newerly Igor (Jerzy) – był pisarzem i mieszkał w Warszawie. Przed wojną współpracował z Januszem Korczakiem, któremu pomagał również podczas wojny. Sam będąc kaleką (miał amputowaną nogę) przekradał się do getta przynosząc Korczakowi fałszywe dokumenty i jedzenie. Igor Newerly pomagał również innym Żydom, którzy uciekli z getta. Ukrywał ich w swoim domu oraz znajdował bezpieczną dla nich kryjówkę. Igor został aresztowany w 1943 roku za pomoc Żydom. Początkowo przebywał na Majdanku, następnie przewożono go do innych obozów, aż trafił do KL Bergen-Belsen, gdzie doczekał wyzwolenia.

Igor Abramow-Newerly został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1982 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 1.

2. Abramowicz Natalia, Kalek Weronika

Weronika Kalek zamieszkała w Radomsku (do 1939 roku – województwo łódzkie, w czasie wojny – dystrykt radomski) przed wojną pracowała jako służąca u Michała Steinlaufa. Po zamknięciu getta dostarczała swojemu byłemu pracodawcy i jego rodzinie żywność. Kiedy w październiku 1942 roku nastąpiła akcja likwidacji getta, Michał Steinlauf z żoną, dwójką dzieci, siostrą i jej mężem uciekli z getta. Natalia Abramowicz ukryła ich na strychu swojego domu, gdzie przebywali przez 9 miesięcy. Ze względów bezpieczeństwa postanowiono zmienić miejsce ukrycia żonie i dzieciom Michała Steinlaufa oraz jego siostrze. Weronika Kalek miała pomóc w przerwaniu całej czwórki do Częstochowy do nowej kryjówki. Na miejscu w Częstochowie, w mieszkaniu do którego przybyli, czekała na nich zasadzka przygotowana przez gestapo. Mężczyzna, który miał im pomóc – zdradził. Następstwem tego było wymordowanie czterech członków z rodziny Steinlaufów oraz Weroniki Kalek. Konsekwencją zdrady była również wizyta gestapo w mieszkaniu Natalii, którą aresztowano i wysłano do Ravensbrück, gdzie przebywała do końca wojny. Michałowi i jego szwagrowi udało się uciec przed gestapo.

Natalia Abramowicz i Weronika Kalek zostały uhonorowane tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1978 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 2.

3. Ajdels-Pawłowska Wanda

Wanda Pawłowska (od 1947 roku Ajdels) podczas wojny mieszkała z rodzicami w Radomiu (dystrykt radomski). Ich dom sąsiedował z tzw. małym gettem. Pomagali Żydom przemycając dla nich jedzenie. Pewnego razu na swoim polu znaleźli Bernarda Ajdelsa, który uciekł z dwoma innymi Żydami z getta. W wyniku pościgu Niemców, towarzysze Ajdelsa zostali zastrzeleni. Mężczyzna został ukryty przez rodzinę Pawłowskich w spiżarni ich domu. W tym samym czasie do chwili ostatecznej likwidacji getta Wanda przemyciała jedzenie dla rodziców Bernarda do getta. Po pewnym czasie Wanda postarała się dla niego o fałszywą kenkartę dla Bernarda na polskie nazwisko oraz wynajęła pokój dla niego w sąsiednim domu, gdzie zamieszkała razem z nim. Przebywali tam do lipca 1943 roku – momentu kiedy ktoś na nich zakapował i zostali aresztowani przez gestapo. Ajdelsa wysłano do KL Auschwitz, a następnie do Sachsenhausen. Wandę zabrano na przesłuchania, następnie pobitą do szpitala skąd udało jej się uciec. Do końca wojny ukrywała się. Po wojnie Wanda z Bernardem zawarli związek małżeński.

Wanda Ajdels (z domu Pawłowska) została uhonorowana tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1985 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 7.

4. Badowski Stefan Franciszek, Wardas Maria – nie ponieśli żadnych represji z powodu ratowania Żydów.

5. Balicki Józef, Katarzyna, Stanisław, Władysław

Balicy mieszkali w wiosce Siemianówka. Jeszcze przed wojną przyjaźnili się z Pasternakami mieszkającymi w pobliżu Lwowa. Po wybuchu wojny Pasternakowie musieli się przenieść do getta lwowskiego. Władysław i Stanisław – bracia Balicy przekradali się na teren getta dostarczając Pasternakom żywność. Latem 1943 przed likwidacją getta bracia Balicy postanowili uratować sześciu członków rodziny

Pasternaków pomagając wyprowadzić ich z getta. Udało się uratować tylko braci Bernarda i Moszego. Ukryto ich w domu w kryjówce pod podłogą. Krótko przed wyzwoleniem sąsiedzi wydali Balickich za ukrywanie Żydów. Rodzina Balickich została aresztowana. Bracia Baliccy zostali zamordowani. Józef i Katarzyna byli sądzeni. Skazano ich na śmierć. Wyrok wykonano na Józefie, Katarzyny wyrok zamieniono na dożywocie.

Józef, Katarzyna, Władysław i Stanisław Baliccy zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1985 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 18.

6. Banasiewicz Franciszek, Magdalena, Tadeusz, Banasiewicz-Jurek Maria

Franciszek i Magdalena Banasiewiczowie mieszkający w Orzechowicach (powiat przemyski, dystrykt lwowski). Ich syn Tadeusz Banasiewicz wracając do domu po ucieczce z obozu pracy w Niemczech na swojej drodze spotkał Żydów, którzy wydostali się z majątku Maćkowicze po likwidacji jego wszystkich żydowskich pracowników w lipcu 1942 roku. Tadeusz przyprowadził ich do domu rodzinnego. Po likwidacji getta przemyskiego Banasiewiczze ukryli również w swoim gospodarstwie w dole wykopanym pod spichlerzem między innymi Izaaka Erenfreunda z żoną Janiną, ich kuzyna Jakuba Nassana z żoną Eugenią, Marcina Teicha (później Duńskiego), Feigę Weidenbaum i Edmunda Ornera. Tadeusz wyprowadzał Żydów z getta. W ten sposób w powyższej kryjówce znaleźli się również Fela Szatner, Samuel Reinharz z rodzicami Izaakiem i Bertą, oraz Józef i Lotka Weindlingerowie. Podczas akcji wyprowadzania Samuela Reinharza Tadeusz został aresztowany przez Niemców, ale zdołał uciec z ich rąk. Po raz drugi został aresztowany podczas rewizji w domu, kiedy Niemcy szukali broni. Również jego siostra Maria nie bała się narażać swojego życia w celu ratowania innych. Podczas takich akcji zginął z rąk niemieckich Michał Kruk. Około piętnastu uciekinierów pozostało w ukryciu u Banasiewiczów do wyzwolenia w 1944 roku.

Franciszek, Magdalena, Tadeusz Banasiewiczowie oraz Maria Banasiewicz-Jurek zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1991 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 20.

7. Basik Wojciech

Był rolnikiem mieszkającym we wsi beskidzkiej Korbielów. Raz spotkał na stacji kolejowej czechosłowackiego Żyda – Roberta Wolfa uciekiniera z KL Auschwitz III (Monowice), który przeszedł wcześniej przez KL Buchenwald i Dachau. Zabrał zbiega do domu i umieścił w kryjówce w spichlerzu. Przy pomocy rodziny zaopatrywał go w żywność i inne potrzebne rzeczy, w tym raporty radiowe z Moskwy i Londynu. Wojciech Basik, podejrzewany przez gestapo o ukrywanie Żyda, mimo że aresztowany podczas przesłuchań był torturowany, nie wydał ukrywanego. Robert przebywał w ukryciu u Basika do wyzwolenia w styczniu 1945 roku.

Wojciech Basik został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1993 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 30.

8. Betiuk Stanisław

Mieszkał w wiosce Strupin (powiat Chełm, dystrykt lubelski). Sprzedawał jedzenie rodzinie Handelsmanów mieszkającej w okolicach Chełma. W listopadzie 1942 roku przed likwidacją getta w Chełmie zaproponował rodzinie Handelsmanów schronienie dla ich dwóch córek: dziesiętnastoletniej Fajgi i siedemnastoletniej Bruchi. Ukrył je w swoim gospodarstwie w schronie pod oborą. Zaopatrywał je w żywność i ubrania. Został zadenuncjowany przez sąsiadów i aresztowany przez policję niemiecką. Podczas przesłuchań był bity, ale nie zdradził ukrywanych. Siostry Handelsman przebywały u niego w kryjówce do lipca 1944 roku. po wojnie Brucha przeszła na chrześcijaństwo i została jego żoną.

Stanisław Betiuk został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1984 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 36-37.

9. Białostocka Walentyna

Walentyna mieszkała w Warszawie. Podczas okupacji zatrudniła Marię Bilewicz (z domu Wagman) jako służącą. Maria uciekła z getta w Kołomyi i Lwowie i przybyła 20 kwietnia 1943 roku do Warszawy. Bilewiczowa przebywała u Białostockiej do wybuchu powstania warszawskiego w 1944 roku. Walentyna pomagała i udzielała

schronienia w swoim domu również: żydowskiemu pisarzowi Józefowi Sarnie i jego siostrze, dwóm kobietom z Chełma, prawnikowi Weinrybowi, Mieczysławowi Nojarowi, Ryškowi Radziejowskiemu. Walentyna została aresztowana w swoim mieszkaniu i wysłana do obozu koncentracyjnego Ravensbrück, gdzie zmarła w 1945 roku.

Walentyna Białostocka została uhonorowana tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1984 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 36-37.

10. Biel Tomasz i Maria

Maria i Tomasz Bielowie po powrocie z Francji w 1935 roku kupili gospodarstwo w Wojakowej (powiat Brzesko, dystrykt krakowski), którym wcześniej zarządzał Mosze Riegelhaupt (później jako Rygiel). W lipcu 1942 roku Niemcy postanowili deportować kilka rodzin żydowskich z rejonu Iwkowa do getta w Zakliczynie. Przed tym wydarzeniem Zygmunt oraz brat jego szwagra Izaak Tauger zbiegli do lasu. W październiku 1942 roku dołączył do nich Mosze z siostrą Zygmunta Rygielhaupta Reginą, jego szwagierką z dwójką dzieci. Żyjąc w ukryciu otrzymywali pomoc od Bielów. Na przełomie 1942-1943 roku Zygmunt i Mosze ukrywali się w domu Bielów w specjalnej kryjówce zbudowanej dla nich. Wiosną wrócili do lasu. Nadal mogli liczyć na pomoc Tomasza i Marii – przychodząc po żywność lub zostając u nich na kilka dni. W marcu 1944 roku napadnięto na dom Bielów. Tomasza dotkliwie pobito. Napastnikom nie udało się znaleźć Żydów.

Tomasz i Maria Bielowie zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1991 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 39.

11. Bieliński Antoni i Helena

Bielińscy mieszkali na obrzeżach zaścianka Księżopole we wsi Rudki (nieдалeko Siedlec w dystrykcie warszawskim) w chacie o powierzchni około 27 m², w której poza Bielińskimi mieszkało ich dziecko i rodzice Heleny. Znalazła u także nich schronienie żydowska sześciuosobowa rodzina Przepiórków, która uciekła z getta węgrowskiego przed „akcją” w 1942 roku. Przebywali w domu Bielińskich w

kryjówce wybudowanej za ścianką działową w pokoju. Dom był często odwiedzany przez miejscowych złodziei oraz gestapo, które podczas jednej z takich rewizji aresztowało Bielińskiego za pomoc Żydom. Był więziony przez miesiąc i podczas przesłuchań torturowany. Podczas jego pobytu w areszcie rodzina żydowska nadal ukrywała się u nich. Dopiero w sierpniu 1944 roku przenieśli się do lasu, gdzie nadal otrzymywali pomoc od Bielińskiego.

Antoni i Helena Bielińscy zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1986 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 41.

12. Bieliński Zdzisław, Bielińska Zofia

Bielińscy przed wojną pracowali w Katedrze Fizjologii Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego, Zdzisław jako pracownik naukowy, a Zofia jako jego asystentka. Już w tym czasie opowiadali się przeciwko numerus clausus. W 1941 roku po zajęciu Lwowa przez Niemców dom Bielińskich stał się schronieniem dla wielu potrzebujących pomocy osób. Podczas okupacji Zdzisław pracował w szpitalu oraz założył prywatną klinikę, która posłużyła za przykrywkę do ukrywania Żydów. Przebywali tam między innymi: Anna Fischer i jej brat Dawid. Bieliński leczył tam Żydówkę w podeszłym wieku, która przebywała w szpitalu do śmierci, a następnie dzięki doktorowi została godnie pochowana. Bieliński obok ukrywania ludzi w szpitalu, pomocy w znalezieniu dla Żydów kryjówki (często używając do tego własnych pieniędzy), odwiedzał regularnie getto, także po jego zamknięciu. Swojego przyjaciela profesora Adolfa Becka eksportował do szpitala z drugiego końca miasta. O jego męstwie zaświadczyli Jerzy Zieliński, Seweryn Bruh-Żurawicki, Janina Żurawicka oraz doktor Alfred Voegel. Zdzisław Bieliński był wiceprzewodniczącym Związku Patriotów Polskich na Ukrainie. W lutym 1945 roku został zamordowany przez nieznaną sprawców.

Zofia i Zdzisław Bielińscy zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1989 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 41-42.

13. Blam-Kurek Sara Helena

Helena Kurek mieszkała w Borysławiu (dystrykt Galicja) razem z matką i ojczymem. Pomogła Żydom – uciekinierom z getta borysławskiego podczas „akcji”, ukrywając ich w domu. Ojczym Heleny został zamordowany przez nacjonalistów ukraińskich we wrześniu 1943 roku, ponieważ w okolicy wiadano czym zajmuje się Helena Kurek. Podczas okupacji niemieckiej Helena pracowała w sąsiedztwie obozu pracy dla Żydów. Kiedy z początkiem roku 1944 zaczęto stopniowo mordować Żydów w obozie, Helena pomogła wielu z nich w ucieczce. W swoim domu ukryła pięciu członków rodziny Rajnerów, Mosze Blama i Izydora Majera. Policja wpadła na ich trop, ale nie udało się ich wykryć w mieszkaniu Kurek. Zbiegli do lasu, gdzie doczekali wyzwolenia latem 1944 roku. Kobieta natomiast aresztowana, przesłuchana i pobito.

Sara Helena Blam (z domu Kurek) została uhonorowana tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1964 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 45.

14. Błaszczyk Stanisław, Błaszczyk Anastazja, Błaszczyk-Gasińska Stanisława, Błaszczyk-Kowalska Zofia

Błaszczycowie mieszkali w Warszawie. Podczas wojny w listopadzie 1942 roku pomogli uciekinierom z getta – Bernardowi i Zofii Kuniegisom oraz ich synowi Jerzemu. Schronili ich u siebie w domu, oraz załatwili „aryjskie” dokumenty. Znaleźli schronienie na wsi dla siostrzenicy Zofii urodzonej w 1942 roku. Błaszczyk został aresztowany, ponieważ podejrzewano go o pomoc Żydom. Uwolniono go po wręczeniu łapówki. Jerzy został aresztowany i zginął bez wieści. Kuniegisowie nie chcąc dłużej narażać na niebezpieczeństwo Błaszczyków – rozpoczęli swoją tułaczkę. Wyzwolenie w 1944 roku zastało ich w Lublinie.

Stanisław i Anastazja Błaszczycowie wraz z córkami Stanisławą i Zofią zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1989 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 46.

15. Bobrowski Julian – został aresztowany już na początku okupacji niemieckiej. Zginął w KL Auschwitz. Nie ma podanych przyczyn. Nie został odznaczony tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 49.

16. Bobrowski Franciszek, Franciszka, Maria, Michał, Stefan

Rodzina Bobrowskich mieszkała na obrzeżach Nowogródka. Byli bardzo biedni, jedynym ich zajęciem było polowanie na bezdomne psy. Udzielili schronienia Żydom z getta nowogródzkiego. Z początkiem 1944 r. doniesiono na nich do policji niemieckiej, która napadła na ich dom. Niemcy zamordowali ukrywającą się tam rodzinę żydowską. Natomiast Bobrowskich wrzucili w płomień, w podpalonego przez Niemców ich domu. Synowie Bobrowskich Stefan i Michał zostali straceni, a córka Maria wysłana do obozu koncentracyjnego w Niemczech, gdzie doczekała do końca wojny.

Rodzina Bobrowskich została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1997 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 49.

17. Bochenek Henryk i Zofia. Byli dozorcami w kamienicy w Krakowie, będącej własnością żydowskiej rodziny Tellerów. W czasie okupacji pomagali rodzinie Tellerów przenieść się z Krakowa do Rzepiennik. Jednak Teller i jego żona zginęli podczas „akcji” w Rzepiennikach, a ich synowie Icchak i Mosze zostali wysłani do obozu w Płaszowie. W listopadzie 1944 r. udzielili schronienia Racheli Yanai – Żydówce z Palestyny oraz Lusi Helzel. Na Bochenków donieśli sąsiedzi. W wyniku tego Henryk Bochenek został aresztowany przez Gestapo, jednak udało mu się uciec z niewoli. Jego żona Zofia była torturowana przez gestapo, które chciało poznać miejsce pobytu Henryka.

Henryk i Zofia Bochenek zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1995 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 50-51

18. Bogdanowicz Anna, Ney Julian.

Anna Bogdanowicz mieszkała z mężem i dwójką dzieci przed wojną w Kielcach. Po wybuchu wojny przeniosła się do swoich rodziców do Jasła (dystrykt krakowski).

Udzielala pomocy swojej dawnej przyjaciółce Sarze Diller, która przebywała w tamtejszym getcie. Julian Ney dostarczał Sarze i jej matce żywność na teren getta. W sierpniu 1942 r. Ney dowiedział się o likwidacji getta i pomógł Sarze w ucieczce. Bogdanowicz przeniosła swoją przyjaciółkę do Kielc i tam załatwiła jej pracę służącej u leśnika. Jednak w wyniku donosu sąsiadów Bogdanowicz została aresztowana i wysłana do KL Auschwitz. Ney również został aresztowany i zamęczony na śmierć. Anna Bogdanowicz i Julian Ney zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1983 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s.53.

19. Boguszewski Bruno – nie poniósł żadnych represji z powodu pomocy udzielanej Żydom.

20. Bomba Kazimierz i Kazimiera (było Bombas).

Małżeństwo Bombów mieszkało w wiosce Niebylec (powiat Strzyżów, dystrykt krakowski). Udzielili schronienia Żydówce Dorze Wilner, którą przywiózł do Bombów Żyd Wiktor Moskwa. Dora Wilner była szkolną przyjaciółką Kazimiery Bomby. Małżeństwo opiekowało się Dorą przez dwa tygodnie. Po tym czasie Wiktor Moskwa zabrał ją do nowej kryjówki w Babicy. W wyniku plotki o ukrywaniu Żydów, jaka rozniosła się po okolicy, wkrótce Gestapo aresztowało Kazimierza Bombę. Po przesłuchaniu został zwolniony. Pomimo tego wydarzenia nadal pomagał Żydom, którzy pukali do jego domu w nocy.

Kazimierz i Kazimiera Bomba zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1991 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 57.

21. Anna Borkowska (siostra Bertranda), Jordana Ostreyko, Celina Roszak, Imelda Neugebauer, Stefania Bednarska, Małgorzata Adamek, Helena Frąckiewicz.

Anna Borkowska była matką przełożoną klasztoru sióstr Dominikanek w Kolonii Wileńskiej (15 km od Wilna). Wraz z innymi siostrami udzieliła schronienia 15 Żydom, którzy należeli do ruchu oporu. Należeli do nich m.in.: Arie Wilner, Aba Kowner, Izrael Nagel, Chuma Godor, Chajka Grosman oraz Edek Boraks. Zimą 1942

r. grupa Żydów opuściła klasztor i udała się do getta wileńskiego. Siostra Bertranda pomagała im w dostarczaniu broni i żywności do getta. Do Niemców wkrótce dotarły plotki o Żydach ukrywających się w klasztorze. W wyniku tego klasztor zamknięto, a siostrę Bertrandę przesłuchiowano.

Anna Borkowska wraz z innymi zakonnicek zostały uhonorowane Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1984 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s.59-60

22. Szczepan, Klara, Antoni, Tadeusz, Franciszka, Eugeniusz Bradło.

Rodzina Bradłów mieszkała we wsi Lubcza koło Tarnowa. Udzielili schronienia grupie żydowskich uciekinierów. Byli wśród nich trzech członków rodziny Reichów, sześciu członków rodziny Buchnerów, małżeństwo Dereszowiczów, Awram Einspruch, Izrael Hamel. Bradłowie wybudowali dla nich specjalną kryjówkę pod podłogą stodoły. Klara Bradło okupiła ukrywanie Żydów ciężką chorobą psychiczną. Po wojnie ukrywający się u Bradłów Żydzi wyjechali z Polski. Natomiast na rodzinę Bradłów napadła uzbrojona banda, w zamian za pomaganie Żydom okradła ich i zażądała okupu.

Rodzina Bradłów została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1986 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 62-63

23. Henryk, Aniela, Marian, Lucyna Brust, Henryka Brust-Mielczarek. Rodzina Brustów mieszkała w Częstochowie. Marian Brust był działaczem PPS-u, łącznikiem pomiędzy żydowskim podziemiem a „Żegotą”. Dom Brustów był miejscem ciągłej pomocy dla Żydów. Służył jako tymczasowe schronienie dla uciekinierów. W grudniu 1944 r. Marian Brust został zastrzelony przez Niemców podczas próby szmuglowania lekarstw i dokumentów dla Żydów w obozie pracy Hasag. Pomimo tej tragedii rodzina Brustów ukryła w swoim domu Itę Diamant wraz z Icchakiem Bermanem. Natomiast Henryka Brust-Mielczarek ukryła młodą Żydówkę, która uciekła z getta w Częstochowie.

Rodzina Brustów została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1979 r. i 1983 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 68.

24. Jan Brzeski. Mieszkał w Brzesku, powiat tarnowski (dystrykt krakowski). Udzielał pomocy lekarskiej Żydom ukrywającym się w jego okolicach. Brzeski opiekował się żoną Hermana Sperbera i był przy porodzie jej dziecka. Leczył zapalenia płuc Lili Mazner, opłacał lekarstwa dla chłopca żydowskiego, który ukrywał się razem z matką. Wielokrotnie podczas swoich licznych wizyt lekarskich był zatrzymywany i przesłuchiwany przez Gestapo. Spędził także kilka miesięcy w areszcie na przesłuchaniach.

Jan Brzeski został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1980 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 69.

25. Budyński Władysław (było Budynki) został aresztowany wraz z żoną Chaną za działalność podziemną. Nie poniósł represji za pomoc Żydom.

26. Cabaj Jan aresztowany i stracony przez Niemców za działalność podziemną. Nie poniósł represji za pomoc Żydom.

27. Celuch Konstancy, Justyna, Tadeusz.

Rodzina Celuchów mieszkała we wsi Pieczonogi. Konstancy Celuch rozwoził swoje mleczarskie wyroby między innymi do sklepu Figowiczów we wsi Nadzów. Po wybuchu wojny Celuchowie zaproponowali żydowskiej rodzinie Figowiczów schronienie. Herman i Rachela Figowicz ukrywali się na strychu i w podziemnej kryjówce. Po tym jak po wsi rozeszła się pogłoska, że Celuchowie ukrywają Żydów, do ich domu wpadła uzbrojona banda, pobiła ich i zażądała wydania Figowiczów. Banda przeszukała dom, jednak nie znalazła ukrywających się Żydów.

Konstancy, Justyna i Tadeusz Celuchowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1999 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 82.

28. Chajdacka Maria. Mieszkała w Miedzeszynie, podczas obławy na nielegalnie przebywających w tamtejszym getcie Polaków, Maria Chajdecka ukryła się u rodziny Aronsonów. Po jakimś czasie to Maria dała schronienie w swoim domu Halinie i Mosze Aronsonom. Dzieci otrzymały aryjskie dokumenty i były przedstawiane jako członkowie jej rodziny. Pracowały w gospodarstwie Marii do końca wojny. Po wojnie nadal z nią zamieszkiwały. Po tym jak rozeszła się pogłoska, że są Żydami, do ich domu wtargnęła uzbrojona banda i zastrzeliła Marię. Po tym wydarzeniu Halina i Mosze wyjechali do Izraela.

Maria Chajdacka została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1984 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 83.

29. Ceglewska Celina – nie poniosła represji za pomoc w ukrywaniu Juliana Goldmana.

30. Ciesielski Feliks i Romualda. Po wybuchu wojny zostali wysiedleni z Bydgoszczy do Krakowa wraz ze swoim 9-letnim synem. W Krakowie przydzielono im sklep i mieszkanie odebrane wcześniej rodzinie żydowskiej. Mając przez to wyrzuty sumienia Ciesielscy postanowili pomagać Żydom. Udzielali schronienia w sklepie m.in. dr Edmundowi Fiszlnerowi i jego żonie Leonorze oraz rodzinie Horowiczów. W 1942 r. w wyniku donosu na gestapo zostali oboje aresztowani. Romualda była torturowana podczas przesłuchania, ostatecznie została wysłana do KL Auschwitz, gdzie nadal pomagała Żydom. Jej mąż Feliks został wysłany do Mathausen, gdzie zginął.

Feliks i Romualda Ciesielscy zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1967 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 98.

31. Cieślak Stanisław i Zofia. Mieszkali w jednej z podwarszawskich wsi. Udzielili schronienia Szmulowi Hamburgerowi, który uciekł z warszawskiego getta. W styczniu 1944 r. Hamburger został zmuszony do opuszczenia kryjówki, po tym jak sąsiedzi Cieślaków złożyli donos na policję. Gestapo wtargnęło do ich gospodarstwa. Pomimo, że nie znalazło ukrywających się tam Żydów, aresztowano Cieślaka i wysłano do

oboju koncentracyjnego. Po wojnie wrócił do swojego domu i zmarł w 1946 r. na gruźlicę.

Stanisław i Zofia Cieślak zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1978 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 99.

32. Ciołkosz Kazimierz. Mieszkał we wsi Zręcin (powiat Krosno, dystrykt krakowski). Pomógł dwóm siostram Annie i Zofii Friesom, które uciekły z getta w Jedlicach. Ukrył je najpierw w swojej stodole, a później zorganizował im kryjówkę w pobliskiej wiosce. Anna została wydana Niemcom, ale podczas transportu do obozu udało jej się uciec i skierowała się do domu Ciołkosza. Kazimierz zorganizował Annie nową kryjówkę nad rzeką Jasiólką. Wiosną 1943 r. Ciołkosza aresztowali Niemcy, ale pomimo tortur nie wydał miejsca kryjówki Anny. Po wojnie ożenił się z Anną Fries, Zofia Fries wyjechała do USA.

Kazimierz Ciołkosz został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1992 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 100-101.

33. Cywińska Krystyna, Cywińska-Jurkowska Danuta. Mieszkały w Grodnie. Udzieliły schronienia w swoim domu dla Efraima Illina i jego córki Beli, Racheli i Abe Tarłowskich oraz Józefa Peresieckiego. W 1943 r. Krystyna Cywińska została zastrzelona przez Niemców, pomimo tego jej córka Danuta nadal pomagała Żydom i pomogła im znaleźć schronienie poza miastem.

Krystyna Cywińska i Danuta Jurkowska-Cywińska zostały uhonorowane Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1974 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 103.

34. Czajowska Franciszka (było Czajkowska). Mieszkała w Krakowie. Podczas okupacji jej pracodawca Daniel Wajnryb został zmuszony do oddania jej swojego zakładu fryzjerskiego. Gdy Żydzi w Krakowie zostali przenoszeni do getta na Podgórze, ukryła Wajnryba, jego żonę i córkę Karolinę w schowku w zakładzie fryzjerskim.

Później Helena Wajnryb została przeniesiona do podkrakowskiej wsi Zakrzów. W grudniu 1943 r. Niemcy znaleźli kryjówkę Wajnrybów. Czajowską wysłano do obozu w Ravensbrück, a Daniela Wajnrybę zastrzelono. Helena i Karolina Wajnryb przeżyły wojnę.

Franciszka Czajowska została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1991 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 105.

35. Czerewaniów Jan i Katarzyna. Mieszkali w mieście Dubno na Wołyniu, gdzie pracowali w szkole podstawowej. W lecie 1942 r. po likwidacji getta w Dubnie Goldsteinowie poprosili ich o uratowanie ich 6-miesięcznej córeczki Haliny. Czerewaniowie zgodzili się i postanowili ją adoptować, załatwiając jej świadectwo urodzenia. Wkrótce też doniesiono na nich na policję ukraińską. Pomimo tortur Katarzyna nie zdradziła, że dziecko jest pochodzenia żydowskiego. Po wojnie Halina przeniosła się wraz z Czerewaniami do Wrocławia, gdzie wychowali ją jak własną córkę.

Jan i Katarzyna Czerewaniowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1988 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s.108.

36. Czyżykowsky Marcin i Maria. Mieszkali w Białymstoku, udzielając pomocy Żydom w tamtejszym getcie. Marcin załatwił „aryjskie” papiery dla Srula Huperta i jego żony oraz lekarza żydowskiego posługującego się przybranym nazwiskiem Piotra Czesnowskiego. Mieszkanie Czyżykowskich stanowiło tymczasowe schronienie dla Żydów zbiegłych z getta. W kwietniu 1944 r. Czyżykowski został aresztowany przez Gestapo za działalność podziemną i pomoc Żydom. Do końca wojny siedział w więzieniach i obozach koncentracyjnych.

Marcin i Maria Czyżykowsky zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1990 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 113.

37. Dąbrowiecki Józef i Maria, Mikoś-Dąbrowiecka Maria. Józef Dąbrowiecki był rolnikiem we wsi Humniska (powiat lwowski). Udzielił schronienia Abrahamowi i Sabinie Marków wraz z dwiema córkami, właścicielom sklepu spożywczego w Humniska. Ukrył ich w podziemnej kryjówce w stajni, jednak mieściły się w niej tylko dwie osoby, toteż pozostałe dwie osoby umieścił u swojego sąsiada i płacił za ich utrzymanie. Jeden z mieszkańców wioski rozpoznał Abrahama Marka i doniósł na niego na Gestapo. W wyniku tego Dąbrowiecki został aresztowany i torturowany podczas przesłuchania, ale nie przyznał się do ukrywania Żydów. Dwa miesiące później żydowska rodzina Marków opuściła ze względów bezpieczeństwa kryjówkę u Dąbrowieckiego i przeniosła się do jego sąsiadów.

Józef i Maria Dąbrowieccy oraz ich córka Maria zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1987 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 117-118.

38. Dąbrowski Bolesław. Mieszkał w wiosce Starościn pod Lubartowem. Udzielił schronienia na jedną noc Frankowi Blaichmanowi, który uciekł przed rozstrzelaniem ze wsi Kamionka. Dąbrowski ukrywał już w tym czasie w swoim gospodarstwie siedmioro Żydów. Nazajutrz na jego gospodarstwo napadli polscy, niemieccy i ukraińscy policjanci. W wyniku obławy rozstrzelano ukrywających się tam Żydów i podpalono dom. Dąbrowskiego rozstrzelano w drodze na posterunek.

Bolesław Dąbrowski został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1994 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 118.

39. Dąbrowska Józefa i Waław Dąbrowski. Udzielili schronienia w swoim domu czterem Żydom, którzy zbiegli z transportu do Treblinki. Byli to Bernard Czosnek i trzech braci Brenner. W lutym 1943 r. Gestapo wtargnęło do domu Dąbrowskich. W wyniku tego dwóch braci Brennerów zabito. Bernard Czosnek, jeden z braci Brennerów oraz Waław Dąbrowski uciekli. Józefa Dąbrowska trafiła na Pawiak, a później do obozu w Ravensbrück.

Waław i Józefa Dąbrowscy zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1995 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 119.

40. Denasiewicz Maria, Denasiewicz-Proszowska Krystyna. Mieszkały w Przemyślu. Udzieliły schronienia małej Felicji Schwamm, w zamian za miesięczną opłatę od jej rodziców. Po ich śmierci nadal opiekowały się dziewczynką i postanowiły ją ochrzcić i załatwić „aryjskie” papiery. Sąsiedzi donieśli jednak na Marię na Gestapo. Niemcy wtargnęli do jej domu i zrobili przeszukanie. Felicję pospiesznie schowano do łóżka i dzięki temu nie została znaleziona. Maria nie poniosła represji w związku z ratowaniem Żydów.

Maria Denasiewicz i Krystyna Denasiewicz-Proszowska zostały uhonorowane Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1994 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 121.

41. Dobkowski Bolesław, Apolonia, Tadeusz, Mieczysław, Wincenty, Jan. Mieszkali w wiosce Zanklewo. Udzielili schronienia rodzinie Lewinów (Izrael z żoną Fejgą oraz dzieci Jan i Teresa), którzy uciekli z miasteczka Wizna. Dobkowscy zbudowali dla uciekinierów dwie kryjówki na terenie gospodarstwa. Jesienią 1943 r. policja zaarrestowała Jana Lewina podczas prac w gospodarstwie. Jednak dzięki staraniom Dobkowskiego został zwolniony z więzienia. Po wojnie Lewinowie wyemigrowali przepisując swój dom w Wiźnie na Dobkowskich. Na Dobkowskich po wojnie napadła uzbrojona banda, za pomoc w ukrywaniu Żydów zostali pobici i obrabowani. Rodzina Dobkowskich została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1991 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 125.

42. Dolińska Anna – została po wojnie aresztowana przez NKWD i zesłana na 8 lat na Syberię za przynależność do AK. Nie poniosła represji za pomoc w ukrywaniu Żydów.

43. Ogonowski Antoni, Helena, Zygmunt, Duda, Marianna, Franciszka, Władysław, Stefan, Irena Ogonowscy. Obie rodziny mieszkały we wsi Wołów. Udzielili

schronienia rodzinie żydowskiej Minców, którzy uciekli z getta w Szydłowcu. Antoni Duda ukrył u siebie w domu Fridę z jej 11-letnią córką. Natomiast jej brat, Icchak Minc i jego rodzina ukryli się u Ogonowskich. Wiosną 1943 r. banda Polaków wtargnęła do domu Ogonowskich. W wyniku walki z bandytami śmiertelnie postrzelono Władysława Ogonowskiego, Stefana raniono w nogę, a matkę Franciszkę torturowano. Pomimo tej tragedii Ogonowscy pozwolili pozostać w swoim domu uciekinierom.

Rodzina Dudów i Ogonowskich zostały uhonorowane Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1965 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 140.

44. Dudek Anna. Mieszkała w kamienicy w Warszawie. Przyjęła do swojego mieszkania Helenę Sokolską, która uciekła z getta białostockiego wraz z dzieckiem. Załatwiła Sokolskiej „aryjskie” dokumenty, dzięki czemu została wysłana do pracy w Niemczech. Anna udzieliła schronienia także jej mężowi Aronowi Sokolskiemu. W wyniku donosu została aresztowana i wysłana do obozu w Ravensbrück, gdzie zmarła. Anna Dudek została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1978 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 141.

45. Drewniak Stanisław – nie poniósł represji za pomoc w ukrywaniu Żydów.

46. Dzik Tadeusz – nie poniósł represji za pomoc w ukrywaniu Żydów.

47. Fiebig-Jasiczek Emma. Była pielęgniarką w żydowskim szpitalu psychiatrycznym w Otwocku i współpracowała z dr Stanisławem Sierpińskim, któremu pomogła wydostać się z warszawskiego getta oraz z Genią Wagman. Sierpiński ukrywał się u Emmy miesiąc, a później dołączył do partyzantki GL jako główny lekarz. Emma była z pochodzenia Niemką i odmówiła podpisania Volkslisty. Pod koniec 1942 r. Emma została aresztowana i oskarżona o pomoc Żydom. W wyniku tego deportowano ją do KL Auschwitz.

Emma Fiebig-Jasiczek została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1986 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 164.

48. Filipek Katarzyna. Wdowa z siedmiorgiem dzieci mieszkała we wsi Tokarnia koło Krakowa. Udzieliła schronienia grupie Żydów ze wsi Krzczonów. Byli to: Szmul Szternlicht, jego córka Adela, mąż Adeli i ich 10-letni syn oraz druga córka Różia wraz z synem. Katarzyna ukryła ich na strychu, opiekowała się nimi i dostarczała im pożywienie. Jednak w styczniu 1944 r. Gestapo wtargnęło do jej domu, podpaliło gospodarstwo, a szóstkę Żydów zamordowano. Katarzynę Filipek aresztowano i za ukrywanie Żydów skazano na śmierć. Wyrok wykonano w marcu 1944 r.

Katarzyna Filipek została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1988 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 165.

49. Firszt Maria i Mieczysław (było Fiszt). Mieszkali w Borysławiu (dystrykt Galicja). Udzielili schronienia Loli Fink i jej 5-letniemu synowi Bruno, którzy nie zgłosili się na transport do obozu zagłady. Matka wraz z synem zorganizowali dla nich kryjówkę w swoim mieszkaniu i opiekowali się nimi. Gdy Niemcy wpadli na ich trop, Lola Fink wraz z dzieckiem uciekła do lasu, a Maria Firszt została zaaresztowana. W sierpniu 1944 r. została przez Niemców rozstrzelana na rynku w Drohobyczu. Firsztowie pomogli także Aronowi Grossowi.

Mieczysław i Maria Firszt zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1979 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 165-166.

50. Fomienko Witold. Mieszkał od 1934 r. w Łucku, gdzie grał z ojcem w tamtejszej orkiestrze wojskowej. Interesował się kulturą żydowską i sympatyzował z żydowskimi partiami syjonistyczno-rewizjonistycznymi. Po wkroczeniu Niemców do Łucka założył zakład fryzjerski, w którym zatrudnił Żydów. Przemyczał żywność i lekarstwa do getta w Łucku oraz załatwiał ukraińskie dokumenty dla zbiegów z getta. Jeden z

nacjonalistów ukraińskich doniósł na niego na Gestapo. Fomienko został aresztowany i torturowany za pomoc Żydom. Jednak dzięki znajomości z jednym niemieckim oficerem został zwolniony. Fomienko pomógł i udzielił schronienia wielu Żydom, w tym: Dawida Pritala, Poli Kroin, Mieczysławowi Radance, Rajzel Grinspun, Racheli Zafran i Bencionowi Bernholzowi. Po wojnie Fomienko ożenił się z Eugenią Friedbojm i oboje wyjechali do Izraela.

Witold Fomienko został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1967 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 168.

51. Furmanek Stanisław. Mieszkał wraz z żoną i pięciorgiem dzieci we wsi Daleszyce (dystrykt radomski). Stanisław Furmanek posiadał sklep mięsny, który znajdował się naprzeciwko piekarni Bajli Szlamy. W 1941 r. udzielił pomocy rodzinie Szlamów, której piekarnia wraz z całym majątkiem została zniszczona przez Niemców. Furmanek dostarczał im pożywienie i ubrania oraz ukrył ich u swoich znajomych we wsi Raków. W wyniku donosu sołtysa wsi, Furmanek został aresztowany i zamęczony na śmierć.

Stanisław Furmanek został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1994 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 172

52. Galas Jan i Stanisław. Galasowie mieszkali na warszawskiej Pradze. Pomagali 15-letniemu Dawidowi Efroimowiczowi w przemyśle żywności do getta. Latem 1942 r. Galasowie udzielili schronienia Dawidowi, który uciekł z transportu do Treblinki. Po jakimś czasie powrócił do getta, skąd został wysłany do Majdanka, a później do obozu pracy w Trawnikach, stamtąd uciekł i znów skierował się do rodziny Galasów. Jan Galas ukrył Dawida w piwniczce, lecz później poprosił Stanisława aby przeniósł go do domu. Uratowało mu to życie, gdyż Niemcy zawiadomieni przez donosiciela wpadli wkrótce do piwnicy i zamordowali ukrywających się tam Żydów oraz Jana Galasa. Pomimo tej tragedii rodzina Galasów nie zrezygnowała z ukrywania Dawida Efroimowicza. Stanisław Galas załatwił dla

niego „aryjskie” papiery. Dawid udał się pod przybranym nazwiskiem na wschód, gdzie doczekał końca wojny.

Jan i Stanisław Galas zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1984 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 175.

53. Garbuliński Marian, Andrzej, Władysław, Owca Stanisław (było Oca). Mieszkali we wsi Czermna w powiecie jasielskim (dystrykt Galicja). Sara Elfenbein, jej córka Chana i syn Majer najpierw znaleźli schronienia u Stanisława Owcy, a później przenieśli się do spichlerza Garbulińskich. Mieszkańcy wioski złożyli donos na rodzinę Garbulińskich do Gestapo, że ukrywa Żydów. 4 kwietnia 1943 r. Niemcy wtargnęli do gospodarstwa Garbulińskich i zastrzelili rodzinę Elfenbeinów. Władysława i Mariana Garbulińskich aresztowano i zastrzelono w lesie niedaleko Jasła. Stanisław Owca również został aresztowany, jednak jego dalsze losy są nieznane.

Marian, Andrzej, Władysław Garbulińscy oraz Stanisław Owca zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1997 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 176.

54. Gargasz Jakub i Zofia (było Gargan). Mieszkali we wsi Brzozów (dystrykt krakowski). Udzielili schronienia dla Heni Katz i jej synka. Gargaszowie umieścili ich na poddaszu. Wiosną 1944 r. zawiadomione przez donosiciela Gestapo wpadło do domu Gargaszów. Henia Katz wraz z synkiem została rozstrzelana. Gargaszowie zostali aresztowani i ostatecznie wysłani do obozu koncentracyjnego. Po wojnie Jakub i Zofia powrócili do swojego rodzinnego domu, który zastali całkowicie zrujnowany i splądrowany.

Jakub i Zofia Gargasz zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1979 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 177-178.

55. Gawrych Jan, Aleksandra, Jadwiga.

Gawrychowie mieszkali niedaleko Wólki Czarnińskiej leżącej obok Mińska Mazowieckiego. W 1940 r. Jan Gawrych wraz z żoną dostarczali pomoc dla Żydów z getta stanisławowskiego. W 1942 r. udzielili schronienia Frydzie Szpringer, która uciekła z getta w Mińsku Maz. We wrześniu 1942 r. przyjęli także trzech zbiegów z transportu do Treblinki, byli to: Chaskiel Papier, Tirza Zylberberg, Mosze Aronson. 8 marca 1943 r. w wyniku donosu na Gawrychów policja niemiecka wpadła do ich domu. Zastrzelono wszystkich Żydów z wyjątkiem Frydy Szpringer. Jana Gawrycha aresztowano i zabrano do siedziby Gestapo w Mińsku Mazowieckim, gdzie został zamordowany. Fryda Szpringer ukryła się po tym wydarzeniu w klasztorze w Ignacowie, gdzie doczekała końca wojny.

Jan i Aleksandra Gawrych zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1999 r. Ich córka Jadwiga Gawrych otrzymała Tytuł Sprawiedliwej wśród Narodów Świata w 2001 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 179.

56. Gersin Zygmunt i Wanda Chrzanowska-Gersin (było Gerson) – nie ponieśli represji za pomoc w ukrywaniu Żydów.

57. Gerula Michał Kajetan, Katarzyna. Mieszkali we wsi Łodzinka Górna (dystrykt Galicja). 31 grudnia 1943 r. na teren ich gospodarstwa wtargnęło Gestapo ze specjalnie szkolonymi psami. Rozstrzelali trzech ukrywających się tam Żydów. Gerulów aresztowali pozostawiając ich dzieci. Michała Gerulę powieszono wraz z informacją że został skazany na karę śmierci za pomoc Żydom, a jego żonę Katarzynę deportowano do obozu koncentracyjnego, gdzie zmarła.

Michał i Katarzyna Gerulowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1995 r

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 182.

58. Gniatowski Wincenty. Wdowiec z sześciorgiem dzieci posiadał gospodarstwo w wiosce Zdania w powiecie Radomsko. Przed wojną, jego przyjaciel, Mojżesz Keselman często pożyczał mu pieniądze. W czasie okupacji udzielił schronienia rodzinie Keselmanów, należeli do niej: Abraham-Mojżesz, synowie Alek i Heniek

oraz córki Fredzia, Dora i Nacia. Wincenty zorganizował im kryjówkę i dzielił się z nimi skromną żywnością. Po donosie na Gniatowskiego, policja niemiecka wtargnęła do jego gospodarstwa, jednak nie znalazła ukrywających się tam Żydów. Gniatowski został aresztowany i przesłuchiwany, ale w końcu wypuszczono go. W lipcu 1944 r. zmarł ojciec rodziny żydowskiej Abraham-Mojżesz. Dzieci pozostały z Gniatowskimi do końca wojny, po czym wyjechały do Argentyny.

Wincenty Gniatowski został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1997 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 188.

59. Gołębieccy Zuzanna, Czesław, Kazimierz, Franciszek, Gołębiecka-Glinka Anna. Rodzina Gołębieckich udzieliła schronienia Szmuelowi Klejnotowi jego bratu Mosze oraz Herszowi Rubinsztajnowi i siostrze Deborze, którzy uciekli z getta w Brańsku. Ukryli ich w stodołach i dostarczali im pożywienie. Po donosie jednego z sąsiadów Niemcy napadli na ich gospodarstwo, Hersza i Deborę zabili na podwórku. Bracia Klejnot i Gołębieccy uciekli do lasu. Niemcy podpaliли ich gospodarstwo, a sąsiedzi splądrowali ich dom. Po wojnie Gołębieccy obawiając się swoich sąsiadów osiedlili się daleko od swojej wioski.

Rodzina Gołębieckich została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1989 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 192-193.

60. Gondorowicz Józef, Antonina Gabriela. Mieszkali w Wodzisławiu (dystrykt radomski). Pomogli dziewięciu Żydom, którzy uciekli z transportu do Treblinki. Byli to: Chana Biedak, Rywka Braun oraz jej dzieci – Dawid i Szmuel, Froim i Mała Dziewienccy, ich córka Pola Rubinek oraz jej dzieci – Szmuel i Alek. Gondorowiczowie umieścili ich w pobliskiej wiosce Drochlin i płacili rolnikowi za zorganizowanie im kryjówki w chlewie. Przyjeżdżali do nich często i przywozili im jedzenie. Jednak w wyniku ich nieuwagi Niemcy odnaleźli kryjówkę. Dawid Braun, Szmuel i Alek Rubinek zostali zamordowani. Pozostali uciekli do innej kryjówki we wsi Olszówka. Również Gondorowiczowie musieli się ukrywać przed aresztowaniem, do czasu aż powrót do ich domu stał się bezpieczny.

Józef i Antonina Gondorowiczowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1992 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 194.

61. Gorzkowska Henryka. Była działaczką „Żegoty”. Udzielała schronienia Żydom w swoim mieszkaniu w Piastowie. Pomogła Henrykowi Rose, Jerzemu i Balbinie Perskim i Józefowi Maciejewiczowi. W styczniu 1944 r. została aresztowana przez Gestapo za pomoc Żydom. Po przesłuchaniu na Pawiaku przewieziono ją do Ravensbrück, gdzie doczekała końca wojny.

Henryka Gorzkowska została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1976 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 197.

62. Gozdek Jan – został aresztowany i torturowany prawdopodobnie za działalność w GL. Nie poniósł represji za pomoc Żydom.

63. Górniak Tatiana, Jan, Michał, Józefa. Mieszkali we wsi Iwanówka (dystrykt Galicja). Udzielili schronienia braciom Halpernom, którzy uciekli przed likwidacją obozu pracy w miejscowości Kamionka Strumiłowa. Przygotowali dla nich kryjówkę na strychu stodoły. Banda nacjonalistów ukraińskich wtargnęła w nocy na teren ich gospodarstwa zabijając męża i brata Tatiany. Jej syn Michał uratował się, ponieważ spał w tym czasie w kryjówce z braćmi Halpernami. Najstarszy syn Tatiany i jego żona Józefa również brali udział w pomaganiu Żydom.

Rodzina Górniaków została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1995 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 199.

64. Grabowski Bolesław, Grabowska Wanda, Bronisław Sasula. Udzielili schronienia Szlomo Leszmanowi oraz jego bratu, którzy przybyli do Krakowa. Szlomo przemycił swoją rodzinę z getta w Działoszycach i umieścił u Sasuli w Krakowie. Jednak Sasula został wkrótce złapany i rozstrzelany przez Niemców za działalność podziemną.

Szlomo przeniósł się do Grabowskich, jednak niedługo po tym Gestapo zrobiło nalot na ich mieszkanie. Grabowski trafił do więzienia, a Żydów jako Polaków wysłano do obozu koncentracyjnego. Wandę Grabowską zwolniono do domu. [raczej nie byli represjonowani za ukrywanie Żydów].

Bolesław, Wanda Grabowscy oraz Bronisław Sasula zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1988 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 201.

65. Grobelny Julian. Był członkiem PPS i prezesem „Żegoty”, współpracował z Ireną Sendlerową. Jego dom w Cegłowie niedaleko Mińska Maz. stanowił tymczasowe schronienie dla dzieci żydowskich. Pomagał również dorosłym Żydom, którzy uciekli z getta załatwiając im „aryjskie” papiery. W marcu 1944 r. Grobelny został aresztowany przez Gestapo, lecz udało mu się uciec korzystając z przepustki chorobowej. Zmarł 4 grudnia 1944 r. na gruźlicę.

Julian Grobelny został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1987 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 203.

66. Gut-Optyke Irena. Mieszkała w Tarnopolu, była kierowniczką pralni klubu oficerskiego. Wielokrotnie pomagała podległym jej więźniom żydowskim dostarczając im żywność oraz załatwiając przepustki na „aryjską” stronę. Niemiecki dowódca jednostki będący pod jej wpływem również opiekował się Żydami. Gdy Niemcy likwidowali obóz, Gutówna pomogła się ukryć wielu Żydom, m.in. France Wilner. W marcu 1944 r. tuż przed wyzwoleniem tych terenów, Gestapo aresztowało Irenę Gut, lecz udało jej się uciec. Większość uratowanych przez nią Żydów wyjechała po wojnie do Izraela.

Irena Gut-Optyke została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1982 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 208-209.

67. Gut Marianna, Jan, Feliks. Marianna Gut mieszkała w Mińsku Mazowieckim. Udzieliła schronienia w swoim mieszkaniu Leibowi Rachmanowi oraz małżeństwu Siedleckich. W styczniu 1944 r. Marianna wysłała żydowskich uciekinierów do swojego brata Feliksa. Do ich kryjówki dołączył także Icchak Rozenberg. W kwietniu 1944 r. Niemcy zabili Feliksa podczas obławy na Polaków ukrywających Żydów. Pomimo tego Marianna i jej brat Jan nadal pomagali Żydom aż do wyzwolenia tych terenów.

Marianna, Jan i Feliks Gutowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1965 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 209.

68. Hebdowski Aleksander i Stanisław. Aleksander był rolnikiem we wsi Nasiechowice w powiecie miechowskim. Udzielił schronienia Jecheskielowi Wajnrebowi jego synowi Icchakowi oraz Herszowi Skowronowi, którzy uciekli przed likwidacją getta w Miechowie. Hebdowski ukrył ich na strychu obory i chlewu. Po donosie na Gestapo został aresztowany i torturowany podczas śledztwa, lecz w końcu wypuszczony z powodu braku dowodów. Jego syn Stanisław również brał czynny udział w ratowaniu Żydów.

Aleksander i Stanisław Hebdowski zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1980 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 216.

69. Herr Feliks i Kazimiera. Mieszkali we wsi Hyżne w powiecie rzeszowskim. Feliks Herr był naczelnikiem lokalnego oddziału poczty we wsi. W 1942 r. udzielili schronienia na poddaszu Herszowi Stelzerowi, któremu udało się uciec z masakry tutejszej ludności żydowskiej. Małżeństwo Herrów opiekowało się Stelzerem nawet w tajemnicy przed dziećmi. Gdy miejscowy policjant zaczął podejrzewać, że Herrowie ukrywają Żyda, Stelzer musiał zmienić kryjówkę, gdzie doczekał wyzwolenia. Tuż pod koniec wojny Niemcy aresztowali i zamordowali Herra, który był też członkiem AK.

Feliks i Kazimiera Herr zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1992 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 219-220.

70. Hunker-Kotowska Maria Berta (było Hanker) nie poniosła represji za pomoc Żydom.

71. Iżakowski Józef. Mieszkał w Sosnowie (powiat Podhaje). Po wybuchu wojny niemiecko-radzieckiej przybył do niego Chaim Akura – żołnierz Armii Czerwonej, podając się za Ukraińca zbiegłego z niemieckiej niewoli. Iżakowski zatrudnił go jako pomocnika. Z czasem Chaim przyznał się jest Żydem, gdy zorientował się, że Iżakowski ma antyniemieckie poglądy. Iżakowski strzegł w tajemnicy fakt, że Chaim jest Żydem. Pomimo tego pod koniec 1943 r. policja niemiecka i nacjonaści ukraińscy pobili Józefa i splądrowali jego gospodarstwo. Po tym incydencie Chaim Akura przeniósł się do kryjówki w stogu siana. Po wyzwoleniu Akura zgłosił się do wojska, jednak został aresztowany i zesłany na Sybir, po powrocie wyjechał do Izraela.

Józef Iżakowski został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1997 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 234.

72. Jagiełło Jan, Janina, Rejczak Walenty, Antonina. Mieszkali w wiosce Krzcięcin. W październiku 1942 r. Jan Jagiełło przyjął do swojego domu Żyda Cyngisera wraz synami Bronisławem i Jankiem, którzy uciekli przed likwidacją getta w Przysusze. Zajmował się nimi do momentu, gdy został aresztowany przez Niemców i wysłany do KL Auschwitz za pomoc Żydom. Cyngiserowie zostali zmuszeni do znalezienia sobie kryjówki w lesie. Przychodzili do nich czasem Walenty i Antonia Rejczakowie z Wilczej Woli przynosząc im pożywienie. Cyngiserowie doczekali wyzwolenia i po wojnie wyjechali do Izraela.

Jan i Janina Jagiełło oraz Walenty i Antonina Rejczakowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1996 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 239-240.

73. Jagodziński Stefan. Nie poniósł represji za pomoc Żydom.

74. Jantoń Jan i Bronisława (było Janton). Małżeństwo Jantoniów mieszkało w Woli Brzosteckiej (powiat Jasło) wraz z czwórką dzieci. Udzielili schronienia szóstce żydowskich zbiegów z miejscowości Brzostek. Byli to: Henia Fisch, jej trzy córki, syn i wnuczka. Gdy Niemcy rozpoczęli obławę na Żydów w okolicy, Jantoniowie przenieśli ich do podziemnej kryjówki w lesie. Nadal odwiedzali ich i przynosili im żywność. Po donosie polscy i niemieccy policjanci napadli na kryjówkę i zamordowali ukrywających się tam Fischów. Gdy Jan Jantoń przyszedł do kryjówki również został zastrzelony i pochowany razem z Żydami we wspólnej mogile.

Jan i Bronisława Jantoń zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1992 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 247-248.

75. Janus Stanisław, Marianna, Bronisław. Janusowie prowadzili swoje gospodarstwo na peryferiach Biskupic. Udzielili schronienia Żydowi o nazwisku Berliński, który przybył do nich ze swoją rodziną oraz rodziną swojej synowej Estery Rusinek. Przygotowali kryjówkę dla żydowskich zbiegów pod chlewem. W styczniu 1943 r. niemieccy policjanci wtargnęli do gospodarstwa Janusów zabijając sześcioro ukrywających się tam Żydów oraz członków rodziny Janusów. Estera Rusinek, Stanisław Janus oraz jego brat Bronisław uniknęli tej masakry ponieważ w momencie nalotu znajdowali się w innym miejscu.

Rodzina Janusów została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1997 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 248.

76. Suzańska-Jaworska Wiktoria, Jaworska Anna, Wachalska-Jaworska Olga, Jaworska Helena.

Suzańscy mieszkali w Mielniczach (dystrykt Galicja). Latem 1942 roku wybrali się razem z innymi do Turki kupować po niskich cenach rzeczy należące do Żydów. Po przybyciu na miejsce, odstąpili od tego zamiaru. Spotkali Mendla i Fraję Zeifertów z czwórką małych dzieci: Luską, Lotą, Różą i Szają, którym zaproponowali schronienie w swoim gospodarstwie. Zeifertowie z dziećmi schronili się w podziemnej kryjówce.

Kiedy zachorowały dzieci Zeifertów, Anna Jaworska przeniosła ich na poddasze, gdzie przebywały do wyzwolenia w 1944 roku. Również córka Anny – Wiktoria pomagała swojej żydowskiej przyjaciółce – Łaji Jacko, której dała własny dokument tożsamości, dzięki któremu zarejestrowała się na roboty do Niemiec. Wiktoria za swój czyn została aresztowana, brutalnie przesłuchiwana, a następnie skazano ją na rok więzienia.

Anna Jaworska oraz jej syn Mikołaj Jaworski zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1989 r.

Olga, Helena i Wiktoria zostały uhonorowane Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1993 r.

Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 256.

77. Wasilewicz Józef – brak takiego nazwiska w *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I i II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009

78. Jezierski Władysław, Dobrucka-Jezierska Anna

Jezierski z żoną Anną mieszkał w Warszawie. We wrześniu 1943 roku kiedy Niemcy likwidowali getto tarnowskie (dystrykt krakowski) i deportowali jego mieszkańców do obozy zagłady w Bełżcu, pośród Żydami, którym udało się uciec był Kalman Fajner. Początkowo ukrył się u znajomych w Tarnowie. Poprosił ich o nawiązanie kontaktu z Jezierskim. Polak przywiózł dla Fajnera fałszywe dokumenty i przewiózł do Warszawy, gdzie opiekował się nim razem ze swoją żoną. Oprócz jego, ukrywali jeszcze pana Karpia (60 lat) oraz dwójkę jego synów – Jurka i Marka. Jezierski został aresztowany i oskarżony o pomoc Żydom. Został zesłany do KL Auschwitz, skąd nie wrócił. Jego żona dalej zajmowała się żydowskimi uciekinierami.

Władysław Jezierski został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w czerwcu 1982 r.

Anna Dobrucka-Jezierska została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w lipcu 1982 roku.

Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 259-260.

79. Kalisiak Józef, Kalisiak Anna, Jankowerny-Przybyłowska Kazimiera

Anna i Józef Kalisiakowie posiadali gospodarstwo we wsi Bartniki (powiat skierniewicki, przed wojną woj. warszawskie). Przed wojną pracował u nich Roman Jankowerny (Żyd) z Kazimierą Przybyłowską. Do końca 1941 roku Roman pracował w gospodarstwie, a od 1942 roku ukrywał się w lesie, dokąd Kazimiera przynosiła jemu żywność. Następnie Kalisiakowie razem z Przybyłowską ukryli Romana w gospodarstwie, początkowo w stajni, a potem w podziemnym schronie specjalnie wykopanym na ten cel. Gospodarstwo Kalisiaków zaczęło być często odwiedzane przez Niemców poszukujących Żydów, pracujących tutaj przed wojną. Niemcy nawet aresztowali Kalisiaka, żeby uzyskać informacje dotyczące Romana, ale bezskutecznie. Kazimiera Jankowerny, Józef i Anna Kalisiakowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1991 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 275.

80. Kałuża Jan, Kałuża Józefa, Kałuża Maria, Kałuża Józef, Kałuża Stefania, Psioda Jan, Psioda Wiktoria

Jan Kałuża z żoną Józefą mieszkali we wsi Jaworze Dolne (powiat Ropczyce, dystrykt krakowski). Podczas okupacji udzielili schronienia Żydom. Pod stajnią wykopano kryjówkę, gdzie uciekinierzy mogli się tymczasowo zatrzymać. Pomogli między innymi: Salomonowi Kampf oraz rodzinie Thau (uciekiniernom z getta w Pilźnie). Józef – syn Jana i Józefy – załatwił dwóm córkom i jednemu synowi państwa Thau „aryjskie” dokumenty. Poza tym od zimy 1942 roku do wyzwolenia w 1945 roku Józef dawał schronienie innemu synowi Thau – Romanowi. Rodzice Józefy – Jan i Wiktoria Psiodowie ukrywali w domu Mendla Eksterna. 23 lutego 1943 roku Niemcy poinformowani o działalności Kałużów i Psiodów okrążyli ich domy i starannie przeszukali. W wyniku tej akcji Niemcy pobili Józefa. Psiodów i ich najstarszą wnuczkę Marię oraz Eksterna, Niemcy zabrali na podwórko, gdzie ich brutalnie torturowali, a na końcu zastrzelili.

Józefa i Jan Kałuża oraz ich dzieci Maria, Józef, Stefania, oraz Wiktoria i Jan Psiodowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1992 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 278.

81. Karwowski Franciszek i Karwowska Józefa. Karwowsky mieszkali we wsi Janczewko w powiecie łomżyńskim. Pomogli ukryć się siedmiu uciekinierom żydowskim, byli to: Jakub Kubran i jego żona Leas, dwóch braci – Dowa i Mosze Olszewiczów, żona jednego nich Lea, Samuel Waserstein oraz Józefa Gradowskiego. Zorganizowali im podziemne kryjówki w chlewach. Niemcy często przeszukiwali gospodarstwo, lecz nigdy nie udało im się znaleźć Żydów. Karwowsky pomimo tortur nie zdradzili miejsca ich kryjówki. Zajmowali się nimi aż do lipca 1944 r.

Franciszek i Józefa Karwowsky zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1993 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 287.

82. Kasjano Maria nie poniosła żadnych represji z powodu ratowania Żydów.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 286.

83. Kaszuba Stanisław, Kaszuba pani, Kaszuba Stefan, Ryszard, Daniela Krupa-Kaszuba. Rodzina Kaszubów mieszkała w miejscowości Żydów (powiat Stipnica, dystrykt radomski). Stanisław Kaszuba zaopiekował się grupą ośmiu Żydów pochodzących z miejscowości Chmielnik. Były to rodziny Sztorów i Kozłowskich. Kaszubowie przygotowali dla żydowskich uciekinierów specjalną kryjówkę pod podłogą ich domu. Po tym jak rozeszła się plotka, że ukrywają Żydów, na ich gospodarstwo napadli bandyci. Zniszczyli meble i dom oraz pobili członków rodziny. Kaszubowie nie zdradzili miejsca kryjówki Żydów.

Rodzina Kaszubów została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1993 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 288.

84. Kiciński Karol i Janina.

Karol Kiciński mieszkał w Chęcinach i pracował jako dozorca. Guta Szywłonog wraz ze swoją 8-letnią córką po ucieczce z getta warszawskiego zwróciły się do niego z prośbą o pomoc. Zgodził się udzielić im schronienia i umieścił ich w podziemnej

kryjówce niedaleko swojego domu. Guta z córką przebywały w tym schronie aż do wyzwolenia w styczniu 1945 r. Po tym jak Kicińskim skończyły się pieniądze, Guta zorganizowała środki na dalsze ich utrzymanie. Antysemicka banda podejrzewając, że Kicińscy ukrywają Żydów, zorganizowała napad na ich dom. Pomimo tortur Kiciński nie wydał żydowskich uciekinierów. Po wojnie Guta Szywłonoga wyjechała z córką do Izraela.

Karol i Janina Kicińscy zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1983 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 292.

85. Kida Józef i Anastazja. Nie ponieśli żadnych represji za pomoc w ukrywaniu Żydów.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 292.

86. Klein Janina, Klein-Dyląg Janina, Klein-Dobrowolska Janina, Dobrowolski Tadeusz.

Kleinowie i Dobrowolscy w czasie okupacji mieszkali w kamienicy przy ulicy Elektorальной w Warszawie. Janina Klein poznała Seweryna Ehrlicha – przedstawiciela szwajcarskiej firmy farmaceutycznej, który poprosił ją o znalezienie kryjówki dla jego żony Felicji. Janina zgodziła się ukryć Felicję, pomimo że w budynku gdzie mieszkała znajdowało się kasyno niemieckie. Tadeusz Dobrowolski załatwił dla Felicji „aryjskie” papiery, dzięki czemu mogła sobie wyrobić nowy dokument tożsamości. Mąż Felicji pozostał w getcie, natomiast ich dwie córki ukrywały się po aryjskiej stronie i często odwiedzały matkę. 12 maja 1943 r. Tadeusz Dobrowolski został aresztowany przez Gestapo za dostarczanie Żydom fałszywych dokumentów i wysłano go do obozu koncentracyjnego, gdzie zginął. Pomimo że Niemcy dwa razy robili przeszukanie w mieszkaniu Kleinów, to ci nie zrezygnowali z ukrywania Felicji. Seweryn Ehrlich zginął w Warszawie, natomiast Felicja po zakończeniu wojny wyjechała wraz córkami do Stanów Zjednoczonych.

Kleinowie i Dobrowolscy zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1991 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 297.

87. Klemens Zofia. W sierpniu 1943 r. po likwidacji gett na Górnym Śląsku, Zofia Klemens zajmowała się przetrzucaniem Żydów przez granicę na Słowację, a stamtąd do Budapesztu. Do Żydów, którzy w ten sposób zostali uratowani zaliczyć można: Arona Brandesa, Adelę Grosman i Szmuela Rona. Zofia została aresztowana przez Gestapo pod zarzutem ukrywania i pomagania Żydom. Została wysłana do obozu koncentracyjnego, jednak udało się jej załatwić zwolnienie.

Zofia Klemens została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwej wśród Narodów Świata w 1964 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 297.

88. Kluba Stanisław i Bronisława, Kluba-Satola Helena.

Rodzina Klubów mieszkała we wsi Kamyk (dystrykt krakowski). Pomogli ukryć się trzem uciekinierom żydowskim z Bochni, byli to: Irena Rajs córka rzeźnika z Łapanowa, Franka córka młynarza z Nieznanowic oraz Mosze Landwirt handlarz bydłem ze wsi Kamyk. W grudniu 1943 r. po donosie policja niemiecka wtargnęła do gospodarstwa Klubów i zamordowała ukrywających się tam Żydów. Stanisła Kluba został aresztowany, a następnie rozstrzelany 2 grudnia 1944 r.

Stanisław, Bronisława Kluba oraz Helena Kluba-Satola zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1985 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 301-302.

89. Kłymko Jan (było Klymko).

Podczas wojny Jan Kłymko pracował w czeskiej firmie obuwniczej we Lwowie. Pomagał swoim żydowskim znajomym załatwiając dla nich „aryjskie” papiery oraz organizując dla nich kryjówki. Udzielił schronienia dla Nesi Kofler, która uciekła z getta. Umieścił ją w wynajętym wcześniej specjalnie dla tego celu mieszkaniu. Kłymko pomógł także Michałowi i Marii Hoffmanom, Julii i Ignacemu Schneierom oraz niewidomej siostrze Julii, załatwiając im „aryjskie” papiery i pomagając w znalezieniu pracy. Został aresztowany i przesłuchany przez Gestapo pod zarzutem pomocy Żydom, lecz został zwolniony po zapłaceniu dużej łapówki. Po wojnie Kłymko ożenił się z Nesią Kofler i przenieśli się do Katowic.

Jan Kłymko został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata w 1997 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 302.

90. Kobylec Mieczysław, Piotr, Karolina, Wiktor, Klara Banasik. Mieszkali w Michałkowicach niedaleko Katowic. Kobylcowie udzielili schronienia dla Meira i Nechama Szulmanów, którzy uciekli z getta w Będzinie. Umieścili ich w podziemnym bunkrze wybudowanym na podwórzu. Dom Kobylców był także wykorzystywany jako centrum żydowskiego podziemia oraz punkt kontaktowy z żydowskimi organizacjami z Warszawy. Wielu Żydów ukrywało się u rodziny Kobylców i otrzymało z jej strony pomoc. Policja niemiecka powiadomiona przez donosicieli aresztowała Kobylców, torturowała ich i wysłała ostatecznie do KL Auschwitz, gdzie doczekali wyzwolenia.

Karolina, Mieczysław, Piotr Kobylcowie oraz Klara Kobylec-Banasik zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1964 r.

Wiktor Kobylec został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata w 1992 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 306.

91. Koc Janina. Była członkiem AK, mieszkała na Żoliborzu w Warszawie. Podczas działalności w AK poznała Stanisława Likiernika, żołnierza AK-Kedyw pochodzenia żydowskiego. Za jego namową udzieliła schronienia Bronisławie Muttermilch oraz Janinie Wróblewskiej. Janina Koc opiekowała się nimi oraz załatwiła im „aryjskie” dokumenty. W 1943 r. została aresztowana przez Gestapo i wysłana do KL Auschwitz, gdzie zginęła. Muttermilch i Wróblewska dzięki „aryjskim” papierom znalazły nową kryjówkę, gdzie pozostały aż do wyzwolenia.

Janina Koc została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwej wśród Narodów Świata w 1992 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 306-307.

92. Koczorowski (było: Koczoworwski) Zygmunt nie poniósł represji z tytułu ratowania Żydów, został wysłany do obozu koncentracyjnego po upadku powstania warszawskiego. Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 309.
93. Kołłątaj-Srzednicki Jan. Był generałem polskiej armii i pracował jako przewodniczący PCK na Węgrzech. Zajmował się także zbiegami którzy uciekli z okupowanej Polski na Węgry, było wśród nich wielu Żydów. Kołłątaj-Srzednicki zaopatrywał zbiegów żydowskich w dokumenty, które pozwalały im na pozostanie na Węgrzech. Pomógł między innymi Henrykowi Wajnowi, rodzinie Haberów oraz inżynierowi Edwardowi Stimmlerowi. Po zajęciu Budapesztu przez Niemców w 1944 r. Gestapo postrzeliło śmiertelnie generała w jego biurze podczas niszczenia przez niego dokumentów. Jan Kołłątaj-Srzednicki został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata w 1998 r.
Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 311-312.
94. Kołtan (było: Koltan) Aleksander, Kołtan Romuald i Karkowska (Kołtan) Jadwiga-Aniela. Na dom rodziny Kołtanów Niemcy dokonali zamachu, ale nikt nie poniósł z tego tytułu represji. Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 313-314.
95. Kamiążyk Aleksander, Kamiążyk Helena
Aleksander i Helena Kamiążykowie mieszkali we wsi Winna-Chroły. W listopadzie 1942 roku Hersz Blutman wieziony razem z innymi Żydami z getta w Ciechanowcu (powiat Bielsk, Okręg Białystok) do Treblinki, uciekł z pociągu. Po kilkudniowej tułaczce trafił do Kamiążyków, gdzie znalazł schronienie. Poza Blutmanem Aleksander i Helena ukrywali trzech braci Lejba, Józefa i Dawida Słowczyków. Po dwóch tygodniach od chwili przybycia Hersza do Kamiążyków na teren gospodarstwa wjechali Niemcy w poszukiwaniu Żydów – brutalnie przesłuchiwali Kamiążyków i spalili stodołę, gdzie wcześniej ukrywali się Żydzi.

Helena i Aleksander Komiędzykowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata w 1990 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 315-316.

96. Konopczyński Wojciech, Konopczyńska Helena

Wojciech i Helena mieszkali we wsi Sabnie (dystrykt warszawski). (Miejscowość ta była oddalona około 30 km od obozu zagłady Treblinka.), niedaleko majątku, w którym do pracy przymusowej wykorzystywano Żydów z Sokołowa Podlaskiego. Niektórzy z nich pracujący na pobliskiej stacji kolejowej wykradali się do Konopczyńskich po zakup żywności. Latem 1942 roku troje z nich – Abraham Rotsztajn, jego siostra Freidl i narzeczona Dora Asenbaum znaleźli schronienie na strychu w oborze u Konopczyńskich. Przebywali tam do wyzwolenia tych terenów w lipcu 1944 roku. Po wojnie polscy antysemita za pomoc Żydom, pobili i okradli Konopczyńskich.

Helena i Wojciech zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1993 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 318.

97. Korcuć Kazimierz

Kazimierz Korcuć mieszkał w Korkucianach (powiat lidzki, województwo nowogródzkie). Kiedy we wrześniu 1939 roku tereny te zostały zajęte przez ZSRR, jeden z krewnych Korkucia miał być wywieziony do obozu w północnej części ZSRR jako podejrzany o działalność antykomunistyczną. W uwolnieniu jego pomogła interwencja Żyda Kabacznika z Ejszyszek. Kazimierz odwdzieczył się Kabacznikowi, pomagając jemu razem z rodziną uciec z Ejszyszek, gdzie w 1941 roku (w przeddzień Nowego Roku (Rosz ha-Szana)) Niemcy zebrali wszystkich Żydów na rynku w Ejszyskach w celu deportowania ich. Początkowo ukrywali się w Korkucianach u Kazimierza, który potem przeniósł ich do getta w Raduniu. Kiedy dowiedział się, że getto zostanie zlikwidowane, sam wyprowadził stamtąd Kabaczników i ich krewnych – Sołomiańskich i ukrył ich w kryjówce w swoim gospodarstwie. Pomógł również m. in. rodzinom Szulmanów i Lewinów (pochodzili z miasteczka Iwje) dając im schronienie początkowo u siebie, a potem u sąsiadów Korkucia. Kazimierza zdradzili

informatorzy gestapo. Był brutalnie przesłuchiwany, trafił przez to do szpitala. Po wyjściu z niego nadal pomagał Żydom. W sumie dał schronienie 16 osobom.

Kazimierz został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1973 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 324.

98. Kosek Waław i Edmund

Waław z synem Edmundem mieszkali w Warszawie. Podczas wojny pomagali Żydom z getta warszawskiego, m. in. byli to: Janusz Januszewski, Olek Festen, Moryc Hofman, Kalman Rubinsztajn i Eugeniusz Koszniec. Edmund pomagał w załatwianiu „aryjskich” papierów oraz w ucieczce z getta. Uciekinierzy mogli schronić się na kilka dni w domu Waława. Niemcy powiadomieni na temat działalności Edmunda, tropili jego działalność na rzecz Żydów. W 1943 roku wtargnęli do mieszkania Waława, aresztowali go i potem stracili.

Edmund został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1974 r. Waław został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1975 r.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 327.

99. Kostrz Andrzej. Mieszkał w Krakowie. Załatwiał „aryjskie” papiery dla uciekinierów z getta, znajdował kryjówki dla nich, a także przemycił Żydów przez granicę na Węgry. Kostrz pomagał również Żydom w gettach: lwowskim i warszawskim. Ukrywał przez jakiś czas w mieszkaniu Janinę Fiedler, uciekinierkę z getta. Zorganizował aryjskie papiery dla Niny Galler i pomógł jej się przenieść do Warszawy. Znalazł także schronienie w Warszawie dla dr Mundka Engelsteina. Pod koniec 1943 r. Kostrz zorganizował dla grupy Żydów ucieczkę na Węgry. Jednak w grudniu został aresztowany przez węgierską policję i trafił do więzienia, skąd wyszedł dopiero po wyzwoleniu miasta przez Sowieców.

Andrzej został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata w 1973 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 331.

100. Kozak Władysław, Kozak Apolonia. Mieszkali we wsi Swoszowa (dystrykt krakowski). Udzielili schronienia dla małżeństwa Fejgenbaumów oraz jednego z ich dzieci, którzy uciekli z getta w Bieczu. Czterech synów Fejgenbaumów wysłano do obozu pracy, skąd później zbiegli i dołączyli do rodziców. Pod koniec 1943 r. po okolicy rozeszła się pogłoska, że Kozakowie ukrywają Żydów, w wyniku czego Fejgenbaumowie musieli przenieść się do lasu. Kozakowie przynosili im żywność oraz ciepłe ubrania. Latem 1944 r. miejscowi antysemita zamordowali Władysława Kozaka za udzielanie pomocy Żydom. Pomimo tej tragedii Apolonia nadal dostarczała żywność żydowskim uciekinierom, aż do wyzwolenia w 1945 r. Po wojnie Fejgenbaumowie wyjechali do Izraela.

Kozakowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1989 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 344.

101. Kozłowski Zygmunt, Kozłowska pani, Kozłowski Kazimierz.

Kozłowscy mieszkali niedaleko miejscowości Krynki-Sobole. Udzielili schronienie grupie Żydów, która uciekła przed likwidacją getta w Siemiatyczach i Drohiczynie. Byli wśród nich: Chaim Brzeziński, Paltiel Puterman, Chune Kaplan, Szlojme Cymbalist i Natan Cymbalist. Wybudowali specjalnie dla nich podziemną kryjówkę pod stacją. Po donosie jednego z informatorów, Gestapo wtargnęło na teren ich gospodarstwa. Nie udało im się znaleźć Żydów i zabrało ze sobą małego Zygmunta, który mimo że był zastraszony nie zdradził miejsca pobytu Żydów. Wkrótce na dom Kozłowskich napadła uzbrojona banda domagając się wydania uciekinierów. Tym razem pobity został Kazimierz, lecz nie wyjawiał miejsca ich kryjówki. Kozłowscy ukrywali Żydów jeszcze przez cztery miesiące, później uciekinierzy przenieśli się do ich sąsiadów, gdzie doczekali wyzwolenia.

Kozłowska oraz jej synowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata w 1989 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 346.

102. Koźmiński Jerzy i Koźmińska Teresa (Ruth Lindner). Koźmińscy mieszkali w Wawrze pod Warszawą. Po stłumieniu powstania w getcie warszawskim udzielili schronienie 14 Żydom, głównie członkom rodziny Glazerów. Ukryli ich w podziemnej kryjówce. Na początku 1944 r. Gestapo w wyniku donosu aresztowało Koźmińskiego. Torturowany w czasie przesłuchania nie zdradził miejsca kryjówki Żydów. Ostatecznie wysłano go do obozu koncentracyjnego, a Teresa Koźmińska nadal opiekowała się Żydami, aż do wyzwolenia we wrześniu 1944 r.

Jerzy i Teresa zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata w 1991 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 346-347.

103. Krycia Marian. Mieszkał w Ostrowcu (dystrykt radomski). Znał się dobrze z rodziną Szlomo Rubinsztajna, która przebywała w getcie. Marian pomógł wydostać z getta wujka Rubinsztajna – Chanina Szermana i umieścił go w mieszkaniu we Włochach pod Warszawą, gdzie doczekał wyzwolenia. W marcu 1943 r. Krycia wydział z getta żonę Rubinsztajna i przeniósł ją do Częstochowy, załatwiając jej fałszywe dokumenty. Po likwidacji getta w Ostrowcu, Krycia ukrył Rubinsztajna w lesie, gdzie pozostał aż do wyzwolenia. Na początku 1944 r. Krycia został aresztowany przez Gestapo pod zarzutem pomagania Żydom i wysłany do KL Auschwitz, gdzie udało mu się przeżyć.

Marian Krycia został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata w 1979 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 346-347.

104. Kryński Jan, Aniela, Stanisław, Ryta Lubowicka-Kryńska. Mieszkali we wsi Bystre, gmina Boćki (okręg Białystok). Udzielili schronienia Wolfowi Farberowi, uciekinierowi z getta w Drohiczynie. Zorganizowali jemu kryjówkę w jednym z budynków gospodarczych. Pomimo kontroli przeprowadzanych u nich przez Niemców, Farber pozostał w ukryciu aż do wyzwolenia w lipcu 1944 r. Po wojnie rodzinę Kryńskich nachodziły uzbrojone bandy domagając się wydania im złota,

które mieli dostać za pomoc w ukrywaniu Żydów. Kryńscy zostali ostatecznie zmuszeni do opuszczenia tych terenów i przenieśli się na Ziemię Odzyskane.

Kryńscy zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1991 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 358-359.

105. Krysiewicz Władysław, Stanisława.

Krysiewiczowie mieszkali niedaleko miejscowości Łapy (okręg Białystok). Ukrywali w swoim gospodarstwie ośmioro żydowskich uciekinierów z okolic Tykocina. We wrześniu 1943 r. policja niemiecka wtargnęła na teren gospodarstwa i zabiła wszystkich ukrywających się tam Żydów. Władysław i Stanisława Krysiewiczowie również zostali zamordowani przez Niemców. Piątka ich dzieci została uratowana z płomieni przez ich sąsiadów.

Krysiewiczowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1993 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 359.

106. Kuczyński Aleksander, Katarzyna, Kazimierz, Rudolph, Julia Palaniuk-Kuczyńska, Stefania Kleszcz-Kuczyńska.

Kuczyńscy przyjaźnili się rodziną Wiedermanów z Tarnopola. Gdy w 1941 r. Niemcy zajęli te tereny, Kuczyńscy pośpieszyli z pomocą Wiedermanom. Kazimierz Kuczyński został zastrzelony w 1942 r. podczas pomocy Żydom, wysyłanym do obozu zagłady. Pomimo tej tragedii rodzina Kuczyńskich nadal niosła pomoc Żydom. Julia Kuczyńska zorganizowała transport dla Josefa Wiedermana i przeniosła go do gospodarstwa rodziców, gdzie pozostał aż do wyzwolenia w lipcu 1944 r.

Rodzina Kuczyńskich została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1995 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 367-368.

107. Kułyk Władysław, Kułyk-Bartoszewska Julia. Udzielili schronienia piętnastu uciekinierom z getta w Dolinie (powiat Stryj, dystrykt Galicja). Władysław ukrył ich

na terenie swojego gospodarstwa, dostarczał im żywność i ubrania. Niemcy jednak odkryli ich kryjówkę, wszystkich Żydów z wyjątkiem Moryca Klajna zabili na miejscu. Kułyk wraz z pięcioma innymi rolnikami został oskarżony o pomoc Żydom i powieszony na rynku w Dolinie. Julii udało się przeżyć i przeniosła się w nowe granice Polski.

Kułykowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1989 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 373.

108. Kurdziel Jan, Stanisław.

Bracia Kurdzielowie pomogli dwóm Żydówkom, które uciekły z getta w Żarkach, opuścić miasto. Podczas podróży zostali zatrzymani przez Gestapo. Dwie podróżujące z nimi uciekinierki z getta zostały puszczone wolne. Podczas legitymowania braci, znaleziono przy nich dokumenty dwóch Żydówek. Zostali aresztowani i oskarżeni o pomaganie Żydom. Skazano ich na karę śmierci, a wyrok wykonano 2 kwietnia 1943 r. Jan Kurdziel pozostawił żonę i trójkę dzieci.

Kurdzielowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1992 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 374-375.

109. Kuriata Józef, Franciszka, Zygmunt, Olga. Mieszkali we wsi Woronówka.

Kuriatowie udzielili schronienia 9-letniemu chłopcu żydowskiemu o imieniu Szyja Flajsz, który uciekł podczas likwidacji getta w Bereźnie na Wołyniu. Na początku 1943 r. sąsiedzi poinformowali policję niemiecką, że na terenie gospodarstwa Kuriatów ukrywa się żydowski chłopiec. Niemieccy i ukraińscy żołnierze spalili dom i zabudowania, a Franciszek i Józefa Kuriatowie zostali zastrzeleni. Zygmunt wraz z żoną Olgą i Flajszem uciekli do lasu, gdzie pozostali do wyzwolenia.

Kuriatowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1986 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 376.

110. Likos Apolonia, Piotr, Natalia. Mieszkali we wsi Opoka Wielka (dystrykt lubelski). Udzielili schronienia kilku Żydom, którzy po likwidacji getta w Annopolu uciekli z transportu do obozu zagłady. Byli to: Brennerowie, Mosze Kestenbaum wraz z trojgiem dzieci i Ester Zakalik. Likosowie umieścili zbiegów na poddaszu, w stajni oraz zagrodzie. Policja niemiecka po tym jak została powiadomiona przez informatora urządziła nalot na dom. Żydom udało się uciec do lasu, natomiast małżeństwo Likosów zostało zabite na miejscu wraz z ukrywającą się u nich Izą Ler. Natalii Likos udało się uciec z obławy i dołączyła do żydowskich uciekinierów w lesie.

Likosowie zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1993 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 402.

111. Lipiński Eryk. Był znanym karykaturzystą i redaktorem naczelnym tygodnika „Szpilki”. Już na początku okupacji skoncentrował się na pomocy ludności żydowskiej. Lipiński wy dostał z getta fotografa Nosanowicza i załatwił mu pracę w zakładzie fotograficznym po „aryjskiej” stronie. Załatwił dokumenty dla doktora Stanisława Rubinrota i umieścił go na przedmieściach Warszawy. Dom Lipińskiego stanowił w okresie okupacji schronienie dla wielu Żydów, byli wśród nich: rodzina Spirleinów, Jerzy Wint, Krystyna Rutkowska i Olga Binder. Lipiński zdobył także „aryjskie” papiery dla Lidii Birstein, Ignacego Grycendlera oraz Jakuba Bickelsa i jego żony. Podczas jednej z wypraw do getta, Lipiński został aresztowany i umieszczony na cztery miesiące w więzieniu na Mokotowie. Po wojnie utrzymywał kontakt z gminą żydowską.

Eryk Lipiński został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata w 1991 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 404.

112. Lubkiewicz Leon, Lubkiewicz Maria, Lubkiewicz Stanisław

Leon Lubkiewicz mieszkał we wsi Sadowne (powiat węgrowski, dystrykt warszawski). Leon z zawodu był piekarzem. Kiedy 13 stycznia 1943 roku policjanci niemieccy podczas obławy na Żydów ukrywających się w lasach w okolicach

Saodwnego po likwidacji gett w dystrykcie warszawskim, złapali 2 Żydówki Enzel i Czapkiewicz Znaleźli przy kobietach 2 bochenki świeżego chleba. Kobiety zostały zastrzelone przez Niemców. Taki sam los spotkał Leona i jego żonę Mariannę oraz młodszego syna Lubkiewiczów - Stefana. Niemcy oskarżyli ich o dawanie chleba Żydom i zastrzelili ich na podwórzu. Tylko Stanisławowi udało się uciec. Potem powrócił i nadal pomagał Żydom.

Lubkiewiczze z synem Stanisławem zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata w 1997 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 411-412.

113. Luty-Stokowska Janina Helena

Janina Helena razem z rodzicami mieszkała w Krakowie. W październiku 1939 roku Janinę Helenę poprosił o pomoc jej przyjaciel (poznany w lutym 1939 roku) Jakub Haubenstock, który uciekł z niewoli. Polka wynajęła dla niego pokój i dała jemu trochę pieniędzy. Pomagała również jego rodzinie, najpierw kiedy zostali zamknięci w getcie krakowskim, a potem kiedy przesiedlono ich do obozu pracy w Płaszowie. Jakubowi udało się uniknąć deportacji do obozu dzięki Janinie, która zdobyła dla niego dowód osobisty na nazwisko Jan Stokowski. Ponownie wynajęła dla niego pokój, leczyła go i zaopatrywała w żywność. Pod koniec 1944 roku, ktoś doniósł na Janinę, w wyniku czego, została przesłuchana i mocno pobita, a dom jej rodziców przeszukano. Mimo tego wydarzenia nadal pomagała Jakubowi, a w kwietniu 1945 roku Janina i Jakub zawarli związek małżeński.

Janina Helena została uhonorowana Tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1982 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 413.

114. Łada Waclaw

Waclaw Łada podczas okupacji mieszkał razem z matką w Warszawie na ul. Warmińskiej 41. Pracował jako kolejarz na dworcu Warszawa-Praga. W latach 1941-1942 pilnował Żydów idących z getta do pracy przy ładowaniu węgla na stacji. W ten sposób poznał Adama Nadniejskiego, który przybył z Lublina z nadzieją, że w Warszawie uda się jemu przeżyć wojnę. Waclaw załatwił dla niego „aryjskie”

dokumenty. Waclaw w wyniku zdrady został aresztowany i wtrącony do więzienia przy Alei Szucha. Stamtąd 29 kwietnia 1943 roku wysłano go do KL Auschwitz jako więźnia politycznego. 7 grudnia 1944 roku przewieziono go do obozu koncentracyjnego Buchenwald, gdzie przebywał do końca wojny.

Waclaw Łada został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata w 1988 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 414-415.

115. Majek Julianna, Majek Kazimierz Józef, Przybylska-Majek Longina Danuta

Julianna razem z synem Kazimierzem Józefem i córką Longiną Danutą mieszkała w miejscowości Łaskarzew (dystrykt warszawski). W październiku 1942 roku Rojza Nejman uciekła z pociągu wiozącego Żydów do Treblinki i poprosiła o pomoc przyjaciółkę – Juliannę, która schroniła ją siebie w domu. Wiosną 1943 roku donieśli na Juliannę sąsiedzi. Majek została poinformowana przez polskiego policjanta o tym, że policja niemiecka ma zamiar przeszukać jej dom. Majek przeniosła Rojżę do sąsiadów. Podczas wizyty niemieckich policjantów, było zamordowanie Rojzy. Trzech członków rodziny Majków było aresztowanych, bito i przesłuchiwano ich. Podczas tego całego procesu zaprzeczali jakimkolwiek powiązaniom z Żydówką. Po tym incydencie Majkowie nadal pomagali Żydom i od października 1942 roku do wyzwolenia w lipcu 1944 roku pomagali Srulowi Warszawerowi, który ukrywał się w lasach i czasami przychodził do Majków, gdzie dostawał żywność i odzież.

Julianna i jej dzieci Kazimierz Józef i Longina Danuta zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1992 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 428.

116. Mańkowski Tadeusz, Mańkowski Zdzisław

Bracia Tadeusz i Zdzisław Mańkowscy pomagali podczas wojny Żydom. Latem 1942 roku pomogli w ucieczce z getta warszawskiego Szapselowi Rotholcowi (były polski mistrz boksie), jego żonie Miriam i ich synkowi Ryszardowi. Bracia zorganizowali dla nich kryjówkę, w której przebywali do maja 1943 roku. Wtedy ktoś doniósł na Mańkowskich. Rotholcowie musieli zmienić kryjówkę, w czym pomogli im Tadeusz i Zdzisław. Ryszarda ulokowano u znajomych poza Warszawą.

A Szapsel i Miriam pozostali pod opieką Mańkowskich. W połowie 1943 roku Rotholcowie zgłosili się do Hotelu Polskiego. Dzięki Mańkowskim nie skorzystali z „oferty” Hotelu Polskiego (wyjazdu do Ameryki Południowej). W mieszkaniu Tadeusza ukryto Miriam, a Szapsela z synkiem u Zdzisława. W 1944 roku ponownie ktoś doniósł na braci Mańkowskich. Gestapo wtargnęło do mieszkania Tadeusza, aresztowało jego i Miriam, a następnie rozstrzelano ich w lesie w Kawęczynie. Gestapo „odwiedziło” również mieszkanie Zdzisława. Ukrywającym się Żydom udało się wcześniej z niego zbiec. Zdzisław był przesłuchiwany i torturowany przez gestapo, ale nie ujawnił kryjówki Szapsela.

Tadeusz i Zdzisław zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1989 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 440.

117. Mazurkiewicz Edward

Edward Mazurkiewicz mieszkał w Warszawie podczas okupacji. Swoją pomoc Żydom rozpoczął w 1940 roku. Dostarczał żywność do getta warszawskiego dla Belli Rapoport. Wiosną 1941 roku pomógł Belli wydostać się z getta, załatwił jej „aryjskie” papiery oraz pomógł jej przedostać się do Białegostoku, miasta w posiadaniu sowietów. Następnie Edward pomógł Kubie Borensztajnowi – przychodząc do getta z żywnością dla Kuby i innych. W październiku 1942 roku Edward pozostał na noc w getcie, wtedy został aresztowany przez gestapo, przesłuchany, a następnie wysłany do obozu koncentracyjnego w Niemczech. Nie dojechał tam, ponieważ uciekł z transportu. Przeniósł się razem z żoną i córką do Ciechanowca (powiat Bielsk, Okręg Białystok), gdzie nadal pomagał Żydom, między innymi Jehudzie Ajzykowi (z getta białostockiego), którego razem z jego żoną i synkiem ukrywał aż do wyzwolenia.

Edward Mazurkiewicz został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1994 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 455.

118. Mickiewicz Władysław, Mickiewicz Waclaw, Mickiewicz Maria

Wacław i Maria Mickiewiczowie mieszkali we wsi Sielipce, niedaleko Wilna. W 1941 roku Niemcy przejęli władzę nad Wilnem i zaczęli masowo dokonywać egzekucji na ludności żydowskiej. W tym czasie udało się zbiec z Wilejki Lubow Janowskiej, jej rodzicom i siostrze. Znaleźli schronienie na początku na strychu w domu Mickiewiczów, a potem razem z innymi Żydami - w chacie w lesie, gdzie Mickiewicz dostarczali im żywność. W 1942 roku ktoś doniósł na Mickiewiczów, w wyniku czego Niemcy odkryli kryjówkę w lesie, gdzie zastrzelili wszystkich, również Władysława i Marię. Wacław razem z Lubą dołączyli do partyzantki. W ten sposób przetrwali do wyzwolenia w lipcu 1944 roku.

Władysław Mickiewicz i jego rodzice zostali uhonorowani Tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w 1978 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 463.

119. Misiewicz Jan

Jan Misiewicz mieszkał w Mikulińcach (Tarnopolskie). Po wkroczeniu Niemców do miejscowości, Jan postanowił pomóc Żydom z rodzinnego miasta. Od jesieni 1941 roku do kwietnia 1944 roku ukrywał i opiekował się Miriam Ginsburg i jej rodzicami, a potem jeszcze jedną rodziną żydowską. Jan pomagał również Żydom z Mikulińców, którzy ukrywali się oraz Żydom z Trembowli. Gestapo aresztowało Jana Misiewicza, w celu ujawnienia przez niego kryjówki Żydów, torturowano go i przesłuchiowano, ale bezskutecznie. Dzięki jego pomocy przeżyli wojnę m. in.: Klara Bick, i jej siostra Róża Heller, Izaak i Dziunia Tichmanowie z synkiem Ryśkiem, Engel i Niusia Szwajcerowie.

Jan Misiewicz został uhonorowany Tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata w 1976 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom I, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 471.

120. Najko Jan, Najko Bronisława, Figura-Najko Janina.

Najkowie mieszkali w Warszawie. Posiadali sklep. Podczas wojny mieszkali w pobliżu getta. Bronisława i jej córka Janina dostarczały żywność dzieciom żydowskim oraz ukrywały je w sklepie, aby następnie przemycić do getta. Podczas likwidacji getta Najkowie pomagali Żydom uciekinierom z getta, dając im schronienie w sklepach.

Zimą 1943 roku Sabinę Friedman i jej przyjaciółkę ukryli we własnym domu. Sabina przebywała z nimi jako członek rodziny. Przyjaciółce Sabiny znaleziono schronienie w innym mieszkaniu. Następnie dołączył do Sabiny jej narzeczony Tadeusz, dla którego również przygotowano kryjówkę. Latem 1944 roku podczas powstania warszawskiego Niemcy zabili Jana Najkę i Tadeusza, Bronisławę z synem wywieziono do pracy do Niemiec. Janina – córka Najków znajdowała się w tym czasie we wsi pod Warszawą i dołączyła do niej Sabina – jako starsza „siostra”.

Jan i Bronisława Najko wraz z córką Janiną zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1994 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 487-488.

121. Nietyksza Bronisław

Mieszkał w Warszawie. W czasie okupacji pracował w wydziale kadr w magistracie. Poza tym działał w organizacji podziemnej organizującej fałszywe papiery osobom prześladowanym przez władze okupacyjne, w tym Żydom. Nietyksza współpracował z dwoma katolickimi księżmi, którzy poprzez to iż nie ogłaszali nazwisk zmarłych w niedalekiej przeszłości, mógł wyrobić na ich nazwiska papiery Żydom. W ten sposób udało się jemu załatwić fałszywe „aryjskie” papiery ponad dziesięciu Żydom. Za nielegalną działalność Nietyksza został aresztowany przez Niemców 24 maja 1944 roku i wysłany do KL Stutthof. Uciekł stamtąd w czasie ewakuacji.

Bronisław Nietyksza został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1989 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 495-496.

122. Niewiedzka Zofia, Niewiedzka Irena, Niewiedzka Zofia (córka)

Zofia Niewiedzka wraz z córkami Ireną i Zofią mieszkały w Grodnie. Schronienie w ich domu znalazła Estera Starzewska – uciekinierka z getta grodzieńskiego. Kobiety przyjęły pod swój dach osobę, której nigdy wcześniej nie widziały. W lipcu 1943 roku niemiecka policja naszła na mieszkanie Niewiedzkiej. Na początku aresztowano córkę Zofię, która była podejrzana o działalność podziemną. Niemcy po godzinie wrócili do mieszkania i aresztowali Zofię i jej córkę Irenę. Kobiety stracono.

Zofia Niewiedzka wraz z córkami Ireną i Zofią zostały uhonorowane tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1994 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 497.

123. Nosol Piotr, Nosol Aniela, Krzeszowiec Karol, Krzeszowiec Janina

Genia Neuberger mieszkała w getcie w Kołomyi (dystrykt Galicja). Kiedy udała się do miasta Gwoździec w celu zdobycia pożywienia, została tam na noc u znajomej – Anieli Nosol. W tym samym czasie w getcie nastąpiła „akcja”. Aniela ze względów bezpieczeństwa już do niego nie wróciła. Po jakimś czasie dołączyła do niej jej matka Dora i brat Dawid. Wszyscy znaleźli darmowe schronienie u Nosolów – biednej szewskiej rodziny mieszkającej w centrum miasta Gwoździec. Sąsiedzi Nosolów podejrzewając ich o ukrywanie Żydów, nasyłali na nich Niemców. Mimo kilkakrotnych przeszukiwań domu, Niemcy nikogo nie znaleźli. W tym samym czasie na obrzeżach miasta Janina Krzeszowiec – córka Nosolów wraz z mężem Karolem ukrywała pięć osób – trzech braci Bergmanów, Zalmana i Stelę Preschelów. Również oni robili to z woli dobrego serca, pomimo tego iż byli narażeni na niebezpieczeństwo i ich dom za sprawą sąsiadów, był dwa razy przeszukiwany przez Niemców. Wynikiem jednej takiej wizyty było aresztowanie Janiny i przesłuchiwanie jej przez 2 tygodnie. Nawet wtedy nie zdradziła osób, które ukrywała.

Aniela i Piotr Nosolowie, Janina i Karol Krzeszowiec zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1984 roku.

Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 499-500.

124. Krzeszowiec Janina – patrz wyżej – w Księdze był wspólny biogram.

125. Nowak Adam, Nowak Stefania

Nowakowie mieszkali we wsi w okolicach Sobiboru. Po powstaniu w obozie śmierci jednymi, którym udało się zbiec z obozu była Selma Wijnberg urodzona w Holandii oraz Chaim Engel z Łodzi. Błąkając się trafili do wsi Olenówka w powiecie chełmskim, spotkali mężczyznę, który przewiózł ich do swojego brata Adama Nowaka. Ten wraz z żoną Stefanią ukrywał ich do końca wojny na poddaszu obory.

Po wojnie rozeszła się wieść, że podczas wojny Nowakowie ukrywali Żydów. Informacja ta była przyczyną napaści na dom Nowaków i ograbienia go przez bandę. Nowak Adam i Stefania zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1990 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 500.

126. Nowak Tadeusz

Tadeusz Nowak pochodził ze Skarżyska-Kamiennej (dystrykt radomski). Podczas wojny pracował razem z tysiącami żydowskich więźniów w miejscowej fabryce amunicji *Hasag*. Był członkiem AK, pomagał żydowskim więźniom przemycając żywność dla nich do obozu. Kiedy jego działalność została wykryta przez Niemców, ku przestrodze innych wykonano na nim publiczną egzekucję w dniu 21 kwietnia 1943 roku. Po nieudanej próbie powieszenia, zastrzelono go, a ciało powieszono na bramie fabryki, umieszczając na szyi napis: Ten Polak dawał Żydom chleb”.

Nowak Tadeusz został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1990 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 502.

127. Olszewska Maria, Olszewski Leon, Olszewski Henryk, Olszewska Janina

Olszewscy mieszkali podczas wojny we wsi Skornice niedaleko miasta Sulejów (dystrykt radomski). Pod koniec 1942 roku znalazło u nich schronienie na strychu stodoły dziesięcioro Żydów zbiegów z Sulejowa. Byli to: Józef i Renia Wajntraubowie z dziećmi: Heńkiem i Henryką, siostra Wajntrauba – Anna, ich krewni – Ignacy i Henryk Wajntraubowie z matką Dobą, oraz matka i córka (bliżej niezidentyfikowane). W wyniku donosu, Niemcy przeprowadzili nalot na gospodarstwo, zabili prawie wszystkich ukrywających się Żydów wrzucając granat na strych. Uratował się jedynie Ignacy, który uciekł. Poza tym podobny los spotkał gospodarzy, zabito Marię, jej syna Mariana (12 lat), jej synową Janinę z czworgiem dzieci. Synów Marii Leona i Henryka Niemcy zabili po aresztowaniu i krótkim przesłuchaniu. Potem podpalono całe gospodarstwo.

Maria Olszewska, jej synowie Leon i Henryk, oraz żona Henryka - Janina zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1996 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 512.

128. Pagos Stanisław, Pagos Zofia

Pagosowie mieszkający w czasie wojny we wsi Gruszów na południu Polski nie ponieśli żadnych represji za ratowanie Żydów. *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 523.

129. Pajak Stefania, Pajak Kazimierz

Wokół Buczacza i wioski Gaje Buczaczkie (powiat Czortków, dystrykt Galicja) ukrywała się przed Niemcami i nacjonalistami ukraińskimi grupa Żydów. Stefania i Kazimierz Pająkowie dostarczali im do lasu (za darmo) żywność i odzież oraz informowali ich o tym co się dzieje na froncie i jakie niebezpieczeństwa na nich czyhają. Wiosną 1944 roku podczas jednej z takich wypraw, Niemcy przeprowadzili w lesie obławę. Wynikiem tego było zamordowanie Pajaka i większości Żydów spośród grupy uciekinierów. Stefania Pajak i dwoje jej dzieci zostało aresztowanych. Uciekli w drodze do więzienia. Spośród Żydów ocalała tylko Jehudit Ketner.

Stefania i Kazimierz Pająkowie zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1998 roku.

Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 524.

130. Pajewski Teodor

Teodor Pajewski zamieszkały podczas wojny w Warszawie – pracownik kolei i porucznik AK, pomagał Żydom. Jako kurier przedostawał się do pobliskich miasteczek i obozów pracy żeby przekazać pieniądze i uwolnić Żydów. Jedną z osób, którym pomógł był Emanuel Ringelblum (uwolnił go z obozu w Trawnikach i w lipcu 1943 roku przeszmugłował do Warszawy). Również w piwnicy swojego mieszkania ukrywał Żydów. Przez dozorczynię, fanatyczną antysemitkę, był narażony na nieustanne prześladowania ze strony niemieckiej. Skutkiem tego było aresztowanie Pajewskiego. Niemcy postawili jemu bliżej nieokreślone zarzuty. Wysłano go do obozu jenieckiego w Niemczech gdzie zginął.

Teodor Pajewski został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1977 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 524-525.

131. Papuziński Stanisław, Wędrychowska-Papuzińska Zofia

Zofia i Stanisław mieszkańcy warszawskiej Ochoty podczas wojny byli jednymi z bardziej aktywnych członków „Żegoty”. W swoim mieszkaniu ukrywali żydowskie dzieci, między innymi, byli to: Estera Sztajn, Stefania Wortman, Krzysztof Groslik, Halina Złotnik i Basia Markow. Na skutek donosu, gestapo w lutym 1944 roku zrobiło nalot na ich mieszkanie. Niemcy zabili na miejscu ukrywających się. Zofię zabrano na Pawiak, gdzie wykonano na niej wyrok śmierci. Jej mąż Stanisław ocalał.

Stanisław i Zofia Papuzińscy zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1998 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 529.

132. Parczewski Dominik, Parczewska Anna

Parczewscy mieszkali na skraju lasu niedaleko miasta Sławatycze (dystrykt lubelski). W 1942 roku po „akcji” przeprowadzanej przez Niemców w getcie w Sławatyczach, zjawili się u nich Wawa Grynszpan i jego syn Chaim prosząc o pomoc. Ukryto ich. Wawa był kuźnikiem i żeby pomóc w utrzymaniu ich, nocami wykradał się do innych wsi gdzie szył kozuchy na zarobek. Przebywali u Parczewskich do wyzwolenia w 1944 roku. Po wojnie polscy nacjonałści, którzy dowiedzieli się o ukrywających się Żydach, napadli na Parczewskich. Grozili Parczewskim śmiercią, obrabowali ich oraz zabili Wawę.

Parczewscy zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1994 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 530.

133. Pazik Julia, Franciszek

Latem 1942 roku bracia Krantzowie: Herc, Moryc i 5-letni Icchak ze wsi Pysznica (dystrykt lubelski) po ucieczce przed Niemcami i tułaczce szukali schronienia we wsi Borki u znanych im sprzed wojny Pazików. Początkowo u nich w domu ukrywała się cała trójka, następnie gospodarze stwierdzili, że z powodu zagrożenia mogą dalej ukrywać tylko dwóch. Moryc – znalazł schronienie u Jana i Katarzyny Saganów. O pobycie Herca i Icchaka u Pazików dowiedziała się policja od donosicieli. Żydzi zostali zabici przez policję. Wyrok miał zostać

wykonany również na najstarszym synu Pazików. Uratowała go od śmierci interwencja wpływowego krewnego.

Pazikowie zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1991 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 543-544.

134. Piasecka Ludwika

Ludwika Piasecka podczas wojny pracowała w Arbeitsamtcie (urzędzie pracy) w Kamieniu Koszyrskim na Polesiu (Komisariat Rzeszy Ukraina). Piasecka uprzedziła Marię Oremland o „akcji” w getcie i zaoferowała schronienie jej i jej rodzinie u siebie w domu. Na strychu domu, który dzieliła z dwoma Niemkami, ukryła 13 Żydów. W jej mieszkaniu udało się ukryć Fanię Cwibel wraz z córeczką „na aryjskich papierach”. Gdy „akcja” dobiegła końca, Żydzi wrócili do getta. Piasecka będąc z nimi w kontakcie ostrzegała ich o różnych planach Niemców, w tym o likwidacji getta. Tym razem pomogła 15 Żydom, którym przygotowała schronienie w opuszczonej fabryce, skąd uciekli widząc martwe ciała. W mieszkaniu Piaseckiej ukrywająca się Cwibel z córką zostały wykryte, aresztowane i rozstrzelane. Piasecka również została aresztowana razem z Żydówkami, ale wypuszczono ją.

Ludwika Piasecka została uhonorowana tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1996 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 548.

135. Pieńkiewicz Zula, Artur

Pieńkiewiczowie żyjący w Mławie (dystrykt warszawski) należeli do PPS. Rodzinę Złotników znali jeszcze przed wojną. W 1941 roku po pogorszeniu się sytuacji w getcie warszawskim, rodzina Złotników poprosiła o schronienie ich najstarszej 15-letniej córki Elli. Zula załatwiła dziewczynie „aryjskie papiery” i wydobyła ją z getta. Na początku 1943 roku Zula przesmuglowała na aryjską stronę Mosze Złotnika – ojca Elli. Wynajęto dla niego mieszkanie, w którym mieszkał do momentu kiedy donosiciel wydał go władzom niemieckim, wcześniej wyłudząc od niego wszystkie pieniądze. W marcu 1944 roku aresztowano Pieńkiewiczów razem z Ellą Złotnik. Aresztowani przebywali na Pawiaku, gdzie ich torturowano. Tutaj również pomogli Elli. Dzięki kontaktom w podziemiu udało im się ją wydostać. Sami trafili do obozów koncentracyjnych w Ravensbrück i Neuengamme. Artur zmarł po ewakuacji obozu z końcem wojny, a Zula przeżyła.

Pieńkiewiczowie zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1981 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 552-553.

136. Podgajny Mieczysław, Pracka-Podgajna Otylia

Mieczysław wraz z siostrą Otylią do września 1939 roku mieszkali w Ostrowcu Świętokrzyskim (województwo kieleckie). Po wybuchu wojny przenieśli się do Warszawy. Ich mieszkanie służyło jako schronienie, miejsce przejściowe dla wielu Żydów z Ostrowca (m. in. skorzystali z ich pomocy: Marian Kargul, Wanda Zilberdrut, Jakier i Jenta Czernikowscy z dwoma córkami, Henryk Leszczyński, pani Kierblowa z córką, Stanisław Hollander, Warwejcłowa z córką). Pomagali Żydom wyrabiając im „aryjskie” dokumenty, szukając pracy i domu. Wielu osobom uratowali życie przemycając ich z Polski przez Czechy i Słowację aż na Węgry. Pod koniec wojny Mieczysław został aresztowany przez Niemców za pomoc Żydom. Wypuszczono go dopiero po wyzwoleniu.

Mieczysław Podgajny i Otylia Pracka zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1983 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 571.

137. [było: Plujko] Połujko Dymitr, Połujko Irena, Połujko Mikołaj

Miriam Herbstein z 6-letnią córką Felą uciekły z krośnieńskiego getta (dystrykt krakowski), kiedy się dowiedziały, że ma zostać zlikwidowane. Błądząc po okolicy i szukając schronienia dzięki napotkanemu na drodze mężczyźnie, zostały skierowane do Dymitra i Ireny Połujków mieszkających na skraju lasu we wsi Węglówka (dystrykt krakowski). Tam znalazły schronienie aż do wyzwolenia w 1944 roku. Przy pomocy syna Połujkowie wybudowali w domu schronienie dla obu pań za podwójną ścianą domu. Kiedy dom był przeszukiwany przez ukraińskich kolaborantów, nie znaleziono kryjówki kobiet. Połujkowie byli przez Ukraińców przesłuchiwani i bici.

Połujkowie zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1990 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 578-579.

138. Posławska Rozalia, Posławski Bolesław

Kardiszowie po likwidacji getta krakowskiego, w marcu 1943 roku pracowali po „aryjskiej” stronie miasta w fabryce „Optima”, gdzie ukrywali dwójkę swoich dzieci – Renę i Romka. O tym fakcie powiedzieli Rozalii Posławskiej, która była żoną Bolesława, pracownika w fabryce. Rozalia zabrała dzieci do siebie do domu na przechowanie. Po tym jak polski sąsiad odkrył obecność żydowskich dzieci w domu Posławskich, próbował ich szantażować. Kiedy nie dostał zapłaty, doniósł na nich. Rozalia i Romek zostali aresztowani, a Rena uciekła do kościoła, skąd dzięki księdzu wróciła potem do Posławskich. Romek został zamordowany, a Posławskiej (wcześniej torturowanej) wykorzystującej zamieszanie wywołane nadchodzącym frontem, udało się uciec z więzienia i ukryć. Posławscy zajęli się później również Esterą Kardisz – matką Romy, kiedy ta pojawiła się u nich po dzieci po opuszczeniu Bergen-Belsen. Posławscy zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1979 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 581-582.

139. Przybysz Bronisław

Bronisław Przbysz był pracownikiem firmy tramwajowej w Warszawie. Z racji swojej pracy miał prawo wstępu do getta, co wykorzystywał w celu pomocy Żydom. Współpracował z Anielą Siemianowską, która była członkiem polskiego podziemia. W swoim mieszkaniu przechowywał czteroosobową rodzinę do momentu denuncjacji ze strony sąsiadów i doniesienia na gestapo. Wieczorem 1 lutego 1944 roku gestapowcy aresztowali Przybysza w jego mieszkaniu i Żydów. Wszystkich zamordowano.

Bronisław Przybysz został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1991 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 592-593.

140. Puchała Emilia – Kolorówka (powiat Tarnopol, dystrykt Galicja) nie poniosła żadnych represji, Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 596.

141. Puchała Józef, Puchała Maria

Józef i Maria Puchałowie mieszkali na obrzeżach Krakowa. Podczas wojny w październiku 1942 roku pomogli Zygmuntowi (później Isharowi) Weinrebowi – siedmioletniemu

chłopcykowi i jego matce. Początkowo przebywali oni u Puchałów w domu, następnie po tym jak Józef zdobył dla nich „aryjskie” papiery zamieszkali we wsi Maków Podhalański. Mieszkanie Puchałów służyło pomocą dla Żydów – było miejscem spotkań członków rodziny pani Weinreb, ukrywającymi się pod przybranymi nazwiskami. Podczas jednej z takich wizyt w Krakowie, w drodze powrotnej Żydówka zaginęła. Po tym wydarzeniu Maria Puchała pojechała do Makowa i zabrała chłopca do siebie do domu. Następnie do Makowa pojechał Józef żeby zabrać rzeczy chłopca. Tam go aresztowano pod zarzutem pomocy Żydom. Został wysłany do obozu koncentracyjnego Gros-Rosen. Wrócił stamtąd po wojnie chory i zmarł w 1945 roku. Zygmunt przebywał w domu u Puchałów do wyzwolenia w styczniu 1945 roku. Józef i Maria zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1999 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 596-597.

142. Pysko Jan, Pysko Maria, Pysko Roman

Jan Pysko był malarzem w Drohobyczu. Podczas okupacji pomagał Żydom. Od likwidacji getta w maju 1943 roku do wyzwolenia w sierpniu 1944 roku, rodzina Pysków ukrywając w dobrze zamaskowanej kryjówce pod domem ukrywała 46 Żydów. Byli to: Benjamin Barer, Fajwel Lautner, Maszka Weis, Ignac Brumer, Pola Brumer, Mietek Brumer, Mania Silberberg, Lejb Reich, Mania Wegner, Szymon Beker, Genia Beker, Mila Beker, Lusja Bein, Maks Silberstein, Munio Bakenrot, Wisia Weis, Józef Bergman, Anda Bergman, Mietek Bergman, Sara Betman, Genia Betman, Jakub Bleicher, Blima Bleicher, Cwi Betman, Lejb Knol, Bernard Fiszer, Lida Fiszer, Bronek Weinfeld, Matys Hofman, Wolf Blin, Mendel Weis, Nuta (nieznane nazwisko), Meir Kurzman, Herbert Pomoeranz, Doda Pomeranz, Abraham Pomeranz, Wolf Gutman, Mordechaj Lunerberg, Genia Lunerberg, Dziunia Kostenbaum, Abraham Kostenbaum, Halina Kostenbaum, anda Steinhauser, Mosze Klingkupfer, Adela Distler. Pyskowie przez ten cały czas opiekowali się ukrywającymi. Na początku 1944 roku Niemcy aresztowali Jana.

Jan i Maria Pyskowie zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1979 roku; natomiast ich syn Roman Pysko został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1996 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 600-601.

143. Rajszcak Feliks, Rajszcak Weronika, Rajszcak Mirosława, Rajszcak Tadeusz

Feliks Rajszcak (z zawodu budowlaniec) razem z żoną Weroniką i dziećmi: Mirosławą i Tadeuszem mieszkali w Warszawie. Feliks znał Stefana Grajka z czasów przed wojną. Podczas powstania w getcie warszawskim w kwietniu 1943 roku pomagał jemu oraz innym Żydom – bojownikom z Żydowskiej Organizacji Bojowej przedostać się na „aryjską” stronę. Następnie od maja 1943 roku do stycznia 1944 roku jego mieszkanie było schronieniem dla: Eliezera Lewina, jego małego synka i szwagierki, Stefana Grajka oraz Tuwi Borzykowskiego. W styczniu 1944 roku Rajszcak został aresztowany przez Niemców, po tym jak jakiś Polak doniósł na niego, że ukrywa Żydów. Nawet więziony i torturowany martwił się o swoich „gości”. Przekupił jednego policjanta, żeby ten ostrzegł ich przed tym, że gestapo ma ich na oku, co uratowało im życie.

Rajszcakowie zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1978 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 607.

144. Rak Stefan, Rak Agnieszka, Błaszczak-Rak Helena

Stefan Rak przed wojną był socjalistą. Mieszkał w Częstochowie razem z matką Agnieszką i siostrą Heleną. Miał licznych przyjaciół Żydów, z którymi utrzymywał kontakt, także w chwili kiedy zostali zamknięci w gettach i obozach pracy przymusowej. W czerwcu 1943 roku, po likwidacji getta częstochowskiego w jego domu (za pozwoleniem siostry i matki) znaleźli schronienie: Salomon i Rozalia Markowiczowie, Helena Parnes i jej brat. Ukrywali się u Raków przez półtora roku. Pewnego dnia do mieszkania Raków przyszło gestapo i aresztowało Stefana i Helenę Błaszczak. Nawet podczas tortur nie wydali swoich podopiecznych. Stefan został zamordowany po wyzwoleniu przez miejscowych nacjonalistów za ukrywanie Żydów.

. Podczas okupacji utrzymywał z kontakt zesłanym do gett i obozów pomagać.

Stefan, Agnieszka i Helena zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1988 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 608.

145. Rogińska Janina, Rogińska-Suchodowska Barbara

Janina (z zawodu krawcowa) wraz z 12-letnią córką Barbarą na początku lata 1942 roku zamieszkały w Węgrowie (dystrykt warszawski), gdzie wynajęły domek. Miejsce to miało posłużyć za schronienie dla żydowskich uciekinierów. Przebywało tam ponad 10 osób, w tym Józef Frydman, Mosze Ptak oraz rodzina Rozenbergów. Byli oni podzieleni na 3 grupy, jedna z nich przebywała w piwnicy, a 2 inne ukrywały się w stodole. Stan ten trwał do lipca 1943 roku, kiedy to wkroczyli Niemcy i na miejscu wymordowali wszystkich ukrywających się oraz Janinę Rogińską. Barbarze udało się wyjść z tego cało dzięki pomocy jednego z sąsiadów.

Janina i Barbara zostały uhonorowane tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1989 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 617.

146. (było: Rogulski Marian) poprawnie: Roguski Marian, Roguska Helena
Roguscy mieszkali we wsi Leśniki koło Węgrowa. Już przed wojną żyli w przyjacielskich stosunkach z Żydami mieszkającymi w okolicznych wsiach. Podczas okupacji niemieckiej na tych terenach, pomagali swoim znajomym. Kiedy Rottsteinowie, jedni z ich żydowskich przyjaciół, trafili do getta węgrowskiego, Roguscy (sami niezbyt zamożni), przynosili im do getta żywność. Na początku 1943 roku, podczas likwidacji getta Rottsteinowie uciekli z niego i znaleźli schronienie u Roguskich. Ukryto ich w jednym z budynków gospodarczych, gdzie przebywali do sierpnia 1944 roku. Dom Roguskich był otwarty na osoby pochodzenia żydowskiego. Okoliczni Żydzi wiedzieli, że mogą tam znaleźć azyl i pomoc. Innymi, którzy z tego skorzystali, byli ukrywający się pod przybranymi nazwiskami Adam, Jadwiga i Henryk Rajnerowie. Z ich pomocy korzystał również Szymon Palma, ukrywający się z rodzicami w okolicznych lasach. Niemcy, poinformowani o ukrywających się, aresztowali i torturowali Helenę, która niczego i nikogo nie zdradziła. Wszystkim Żydom udało się zbiec i przeżyć.

Roguscy zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1992 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 618.

147. (było: Rolad) poprawnie: Rolirad Henryk
Henryk Rolirad mieszkał w Poznaniu. Już przed wojną w 1938 roku pomagał Żydom przesiedlonym z Niemiec do Polski w granicznym mieście Zbąszynie. Podczas okupacji

niemieckiej działał w Korpusie Bezpieczeństwa i utrzymywał kontakt z Żydowskim Związkiem Wojskowym działającym w getcie warszawskim. Pomagał Żydom poprzez dostarczanie żywności, lekarstw i „aryjskich” papierów do getta. Jego dom był tymczasowym schronieniem dla wielu Żydów. 23 kwietnia 1943 roku, po wybuchu powstania w getcie warszawskim otrzymał rozkaz od swojego dowódcy - Henryka Iwańskiego, aby razem z innymi przesznuł z płonącego getta na „aryjską” stronę żydowskich bojowników. W ten sposób przy pomocy ciężarówki wywieziono dziesiątki żydowskich bojowników. Już na sam jej koniec Roliard z dwoma Żydówkami zostali aresztowani przez niemiecką policję. W czasie drogi na posterunek zostali oni odbici przez członków podziemia. Podczas tej akcji Roliard został poważnie ranny i pozostał kaleką.

Henryk Rolirad został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1978 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 619.

148. Tomczuk Antoni – brak takiego nazwiska w Encyklopedii

149. Romanowski Stanisław – mieszkał we wsi Rostki Wielkie (powiat Ostrów, dystrykt warszawski) – brak informacji na temat jakichkolwiek represji; tom II, s. 619

150. Romański Jakub, Romański Józef, Romańska Maria

Romańscy mieszkali przed wojną w Bochni. Ich sąsiadem był Maks Zelinger. Podczas likwidacji getta w Bochni i eksterminacji Żydów, Zelinger postanowił uciec na Węgry. Żeby swój plan wcielić w życie, zwerbował do tego Jakuba i Józefa Romańskich i razem z nimi zorganizował sieć przerzutową. W całym tym procederze brało udział każdorazowo 8 osób: kierowcy ciężarówek, fałszerze dokumentów i przewodnicy. W ten sposób w latach 1942-1943 udało się Romańskim przerzucić około 50 osób. Mieszkanie Romańskich dla wielu Żydów było etapem przejściowym przed ucieczką na Węgry. Pomiędzy Żydami, którzy przeżyli dzięki pomocy Romańskich byli: czterej członkowie rodziny Zelingerów, pani Kornberg i jej córka, Józef Jakubowicz, para Szwarców, Mundek Greiwer, dwóch braci Federów, Anna Abeles z córką, Nusia Szenkier, pani Rmoer z synem, Edward Żurek oraz małżeństwo

Zalewskich. Już po skończeniu akcji, gestapo dowiedziało się o niej i przyszło do domu aresztować braci Romańskich, nie zastając ich, aresztowali ich matkę Marię. Kobietę wypuszczono po otrzymaniu łapówek. Bracia swoją misję kontynuowali w Warszawie, aż do momentu kiedy sami musieli uciekać na Węgry.

Romańscy zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1988 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 620.

151. Rosłonec [na spisie było Rosłaniec] Julian Stefan

Julian Stefan Rosłonec był podczas wojny członkiem „Żegoty” w Warszawie. Dwa tygodnie przed wybuchem powstania w getcie warszawskim pomógł Frydzy Hofman przerzucić z getta jej siostrzenicę oraz umieścić ją w sierocińcu. W domu, w którym mieszkał z matką, wynajmował mieszkanie, w którym ukrywał uciekinierki z getta warszawskiego: Bronkę Frydman, Frydę Hofman, Lolę Marek i Edzię Staweczyńską. Dozorca domu, kiedy odkrył działalność Rosłońca doniósł na niego na gestapo. Rosłonec został aresztowany, ale nawet wtedy nie zaprzestał swojej działalności. Jako członek „Żegoty” rozdzierał i dostarczał pieniądze ponad dwudziestu Żydom ukrywającym się w różnych miejscach po aryjskiej stronie.

Julian Rosłonec został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1974 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss.621-622.

152. Rozen-Merenholc Zofia Katarzyna (z domu Tomczak)

Zofia Katarzyna Tomczak w 1940 roku poślubiła Żyda Zenona Merenholca. Jako uchodźcy znaleźli się w Ostrogu na Wołyniu. W 1941 roku Zenon zginął podczas jednej z pierwszych „akcji”. Zofia pozostała wraz z nowonarodzoną córeczką po aryjskiej stronie. Pomagała wielu żydowskim znajomym. Dla uratowania Róży Siedleckiej, dzięki swojej metryce urodzenia zdobyła dla

Żydówki „aryjski” dokument, dzięki któremu dziewczyna zgłosiła się do pracy do Niemiec. Od września 1942 roku, po ucieczce z getta Michał Szechatow ukrywał się w mieszkaniu Zofii. W jej domu również po ucieczce z getta ukrywał się Józef Garlicki, aż do momentu wstąpienia do partyzantki. Zofia pomagała materialnie i wspierając duchowo Irenie Szeneskrin i Gucie Szejberg. Za pomoc Żydom Zofia była prześladowana przez ukraińskich sąsiadów. Na skutek tego, w przededniu wyzwolenia uciekła z córeczką do lasu i dołączyła do partyzantów.

Zofia Katarzyna Rozen została uhonorowana tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1967 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 624-625.

153. Błaszcyk Rozenwajg Maria – brak takiego nazwiska w Encyklopedii

154. Rusiński Zbigniew

Zbigniew pomimo bardzo młodego wieku (około 13 lat) należał podczas wojny do ruchu oporu w pobliżu Brzeżan. Działał w Szarych Szeregach. W swojej działalności wykorzystywał swoją bardzo dobrą znajomość języka ukraińskiego. Organizował m.in. przemyt jedzenia do getta w Brzeżanach. Podczas jednej z takich akcji w 1943 roku został ostrzelany przez ukraińskiego policjanta, który ranił go w głowę i rękę. Po powrocie do zdrowia nie zaprzestał swojej działalności, założył grupę harcerzy w getcie, która przemycała pożywienie do getta.

Zbigniew Rusiński został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1981 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 628.

155. Rysińska Józefa

Józefa należała do krakowskiego oddziału Żegoty. Działała pod pseudonimem Ziuta. Pomagała uciekać Żydom, po dostarczeniu im „aryjskich” papierów z

miejsc ukrycia, obozów pracy przymusowej w Pustkowie i Szebniach (dystrykt krakowski). Brała udział w przerzucie więźniów z obozu Janowskiego pod Lwowem. W ten sposób uratowała m. in. Michała Borwicza (Maksymiliana Boruchowicza), Janinę Altman (z domu Hescheles) i Jehudę Eismana. W trakcie jednej z późniejszych akcji została aresztowana przez gestapo i poddano ją brutalnym torturom. Nawet wtedy nikogo nie wydała ze swoich współpracowników. Wysłano ją do obozu w Płaszowie.

Rysińska Józefa została uhonorowana tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1979 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 632-633.

156. Sawa Stefan

Stefan Sawa mieszkał we wsi Brzechów (gmina Daleszyce, województwo kieleckie). Kiedy jego znajomych Żydów zamknięto w getcie kieleckim dostarczał im żywność, a następnie w 1943 roku ukrył w swoim domu: Dinę Zelinger, jej ciotkę Zofię Zelinger, Mosze Rozenberga, Adka Pruszkowskiego z żoną oraz Fraję Frydman. Stefan nie pozbył się swoich podopiecznych nawet pod wpływem grózb ze strony uzbrojonej grupy miejscowych Polaków. 16 lutego 1944 roku grupa pod przewodnictwem Mariana Sołtysiaka („Barabasza”) podpaliła dom Sawy. Stefan wraz z żydowskimi podopiecznymi spłonęli żywcem.

Stefan Sawa został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1991 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 642.

157. Sendlerowa Irena

Irena Sendlerowa mieszkała w Warszawie. Kiedy została utworzona Żegota, została jedną z jej głównych współpracowniczek. Pracowała w Wydziale Opieki Społecznej Miasta Stołecznego Warszawy, co umożliwiło jej podziemną działalność. We wrześniu 1943 roku została kierownikiem referatu

dziecięcego Żegota. Miała pseudonim Jolanta. Wykorzystując swoje kontakty, zajmowała się wysyłaniem dzieci żydowskich do sierocińców i ochronek. Wiele z tych dzieci umieszczono w Domu Dziecka Sióstr Rodziny Marii w Warszawie, jak i w religijnych instytucjach prowadzonych przez zakonnice w okolicach Chotmowa (dystrykt warszawski) i w Turkowicach (powiat Hrubieszów, dystrykt lubelski). Irena została aresztowana pod koniec 1943 roku. została wykupiona przez działaczy podziemia. Nadal prowadziła swoją akcję ratowania dzieci żydowskich.

Irena Sendlerowa została uhonorowana tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1965 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 646-647.

158. Skokuń (było: Skokan) Piotr, Józefa, Ludwik

Skokuniowie mieszkali we wsi Słobudka Janowska. Większość jej mieszkańców była antysemitami. W sierpniu 1942 roku Majer Leib Aszkenazy z córką Nusią uciekli z getta w Trembowli (powiat Tarnopol, dystrykt Galicja) i ukrywali się po lasach. Zimą znaleźli schronienie u Skokuniów, którzy ich ukrywali aż do wyzwolenia w 1944 roku. po wyzwoleniu nacjonałści ukraińscy napadli na ich dom i zabili Piotra.

Józefa i Piotr Skokuniowie zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1981 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 658.

159. Śledziewski Szymon, Śledziewska Anna, Śledziewska-Kossuth Leokadia

Śledziewscy mieszkali w Cierpiętach (dystrykt lubelski). Latem 1943 roku Niemcy dokonali egzekucji na wszystkich żydowskich mieszkańcach tej wsi. Aron Kapłan uciekł i po kilku dniach błąkania się po okolicznych lasach powrócił do wsi i znalazł schronienie u dawnego sąsiada – Szymona. Opieką nad nim zajęła się córka Śledziewskich – Leokadia. Kiedy policja weszła na teren gospodarstwa Śledziewskich Leokadia próbowała go ostrzec przed

niebezpieczeństwem. Mężczyzna podczas ucieczki został zraniony w nogę, ale udało wyrwać się jemu spod niebezpieczeństwa. Policjanci za nieudaną akcją ciężko pobili Leokadię. Aron powrócił i doczekał wyzwolenia pod dachem Śledziwskich.

Szymon i Anna Śledziwscy oraz ich córka Anna zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1985 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 738-739.

160. Sokołowska (Zaręba-Sokołowska) Anna z domu Hadziacka

Anna mieszkała w Nowym Sączu (dystrykt krakowski). Wraz z wybuchem wojny zwolniono ją z pracy jako nauczycielka. Zaczęła działać w podziemiu polskim oraz w „Żegocie”. Od 1942 roku – momentu likwidacji miejscowego getta jej mieszkanie było punktem, gdzie Żydzi mogli znaleźć tymczasowe schronienie, dopóki nie wyrobiono im „aryjskich” papierów lub nie przerzucono przez węgierską granicę. Poza tym opiekowała się chorymi i rannymi oraz znajdowała schronienie dla dzieci. Gestapo wykryło i aresztowało dwie młode Żydówki, które ukrywały się w jej mieszkaniu. Zostały aresztowane i stracone. Niemcy aresztowali również Sokołowską. Tym razem ją wypuszczono. Ponownie została aresztowana w 1943 roku. po przesłuchaniu, wysłano ją do obozu koncentracyjnego Ravensbrück. Tam zachorowała. Według jednej wersji zamordowano ją tam dosercowym zastrzykiem fenolu, według innej – stracono ją w komorze gazowej w lutym 1945 roku.

Anna została uhonorowana tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1989 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 675.

161. Federowska Bronisława

Bronisława Federowska mieszkała na wsi w pobliżu Buska (dystrykt Galicja). Kiedy w maju 1943 roku zlikwidowano getto w Busku, grupka Żydów znalazła

u niej schronienie. Ukrywających się wykryła grupa nacjonalistów ukraińskich. Część z nich Ukraińcy wymordowali. Fedorowską aresztowano, ale kobieta uciekła.

Bronisława została uhonorowana tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1986 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 676-677.

162. Sosnowska Karolina, Sosnowska Paulina

Sosnowskie mieszkały w małej osadzie niedaleko wsi Pawelcze koło Stanisławowa (dystrykt Galicja). W ich domach od lutego 1943 roku znaleźli schronienie: Harry Simon z matką, a następnie dołączyli do nich: Salka Wagner oraz trzech członków rodziny Merbergów. Sytuacja taka trwała do chwili kiedy nacjonaści ukraińscy podpalili gospodarstwa Sosnowskich. Polki wraz z Żydami ukryły się na terenie zlikwidowanego getta w Stanisławowie.

Karolina i Paulina zostały uhonorowane tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1991 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 681

163. ??? Średnicki Stanisław, Średnicka Irena

Średniccy mieszkali w Warszawie. Stanisław pracował jako inspektor do spraw kanalizacji. W 1940 roku ukrył u siebie dawnego kolegę ze szkoły – Kazimierza Brandysa. W 1941 roku w domu Stanisława zaczęła się ukrywać matka Brandysa – Eugenia. Następnie w mieszkaniu Stanisława znalazły schronienie Celina Kwas i jej matka. Dzięki współpracy z AK, Średnicki uzyskał dla kobiet „aryjskie” papiery. Z pomocy Średnickich i kryjówki w ich domu skorzystała Stefania Grodzieńska oraz Melania Waserman-Wisłowska (mieszkała razem z nimi do śmierci w 1975 roku). Pomagali Żydom, chociaż siostra Ireny – Ewa i jej mąż Żyd zostali aresztowani i zamordowani na Pawiaku. Ojciec Ireny zginął w listopadzie 1943 roku.

Średniccy zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1989 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss.740-741.

164. Stankiewicz Mikołaj, Stankiewicz Maria, Stankiewicz Piotr, Stankiewicz Anna, Stankiewicz Stanisław

Stankiewiczowie mieszkali we wsi Muszkatówka (powiat Borszczów, w tarnopolskim). W czerwcu 1943 roku podczas „akcji” w getcie w Borszczowie, uciekli z niego: Abram i Lotka Rosenwaldowie z córkami: Zosią, Mirą i Andzię i synami: Dawidem i Owadią. Po tułaczce po lasach w sierpniu 1943 roku dotarli do Stankiewiczów, którzy ukryli ich w swoim gospodarstwie pomimo wrogiego nastawienia do Polaków i Żydów w tej okolicy. Ukrywali się w kryjówce wybudowanej w stodole za drewnianą ścianką. Kiedy Lotka zmarła na zawał serca spalono ją na podwórku. Sąsiad Ukrainiec zaczął coś podejrzewać i sprowadził na Stankiewiczów policję. Ci po najściu na dom nikogo nie znaleźli. Żydzi ukrywali się u Stankiewiczów do wyzwolenia w lipcu 1944 roku. Kiedy dowiedziano się, że Stankiewiczowie ratowali Żydów, napadła na ich dom banda nacjonalistów ukraińskich i zabiła Mikołaja.

Rodzina Stankiewiczów została uhonorowana tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1989 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s.685.

165. Stobierzanin Stefan

Stefan mieszkał w Krakowie. Podczas okupacji był w GL. W 1942 roku opiekował się dwójką dzieci znajomego Juliusza Wienera: Ireną (później Gal) i Jehudą. Ukrył je we wsi Nowa Olsza niedaleko Krakowa u swojej narzeczonej. Irena z powodu swoich semickich rysów, żeby nie przyciągać uwagi i niebezpieczeństwa po jakimś czasie wróciła do Stefana do Krakowa. Przebywała razem z nim około pół roku, do jego aresztowania. Stefan został

zatrzymany podczas niedaleko obozu pracy w Płaszowie gdzie regularnie woził żywność m.in. dla Juliusza Wienera.

Stefan Stobierzanin został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1987 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 692-693.

166. Strauchold Norbert Czesław

Podczas wojny Strauchold mieszkał i pracował w Warszawie jako motorniczy tramwajów przejeżdżających przez getto. Jesienią 1942 roku na prośbę działacza PPS, wywiózł z getta 15-letnią dziewczynę (posiadała „aryjskie” papiery) oraz doktora Jelenkiewicza. Dziewczynę odkryto i aresztowano, a Norberta w dniu 23 listopada 1942 roku aresztowano pod zarzutem pomocy przy przetrucaniu Żydów z getta na stronę „aryjską”. Został skazany na 6 lat więzienia. Na przełomie lipca i sierpnia 1942 roku deportowano go do obozu w Gross-Rosen, a następnie przeniesiono do więzienia karnego w Woldenbuettel, skąd został uwolniony przez armię brytyjską w maju 1945 roku.

Norbert Czesław Strauchold został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1985 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 696.

167. Strutyńska Maria Antonina [było: Stratyńska], Strutyńska-Christow Teresa
Jadwiga

Jadwiga (z zawodu nauczycielka) wraz z mężem i czwórką dzieci mieszkała w Drohobyczu (dystrykt Galicja). Od wiosny 1942 roku Strutyńscy ukrywali na strychu, w pokojach oraz w schronie pod podłogą jednego z pokoi w sumie 13 osób. Byli to: pani Honefeld z córką Lidią, jej kuzynka Szanka Kluberg, krewni Honefeldów – Kreplowie, ich siostra Sabina Zussman z dwoma synami, rodzeństwo Honefeldów, małżeństwo Herman z siostrą pani Herman, Gustawa Lieberman. Oprócz tego pomogli Harremu Zeimerowi poprzez załatwienie jemu świadectwa chrztu na nazwisko Antoni Szymański. Pod koniec czerwca

1943 roku posiadłość Strutyńskich została otoczona przez gestapo i policję ukraińską. Wszystkich Żydów poza Lidii znaleziono. Marię Antoninę zatrzymano i więziono do września 1943 roku. następnie została przewieziona do Lwowa, gdzie za ukrywanie Żydów została osądzona, skazana na śmierć i stracona.

Maria i Teresa zostały uhonorowane tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1990 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 698.

168. Szelaż Jerzy, Szelaż Marianna

Jerzy razem z matką mieszkał w Warszawie na ulicy Pawiej. Do grudnia 1942 roku mieszkanie ich znajdowało się w obrębie getta. Jako Polak miał przepustkę pozwalającą jemu na poruszanie się po mieście i przechodzenie na stronę „aryjską”. Jerzy pomagał wielu Żydom z getta. Przenosił jedzenie i korespondencję, za co był zatrzymywany i bity przez policję niemiecką. Pomagał między innymi rodzinie Jerzego Pfeffera, rodzinie doktora Szapiro, Szajbergom, Cukrom i Penderskim.

Jerzy i Marianna zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1985 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 713.

169. Szelka Władysław, Szelka Karol, Szelka Stefania

Bracia Szelkowie mieszkali we wsi Niebieszczany (powiat Sanok, dystrykt krakowski) w okolicy Krosna. Władysław był przed wojną zawodowym sierżantem w polskiej armii. Podczas okupacji był dowódcą lokalnej jednostki AK, a Karol jego zastępcą. Na początku stycznia 1943 roku uciekł z obozu pracy w Zasławiu (odległy o 30 km od Niebieszczan) Leon Penner i dotarł do braci Szelków, którzy umieścili go w budynku należącym do najbiedniejszej kobiety we wsi, gdzie przebywał przez 21 miesięcy aż do wyzwolenia. Bracia Szelkowie opiekowali się nim. Sam Leon brał udział w akcjach partyzanckich,

kiedy nie było zagrożenia ze strony okupanta. Podczas jednej z obław robionych przez gestapo, schwytano Władysława i zabrano go do Sanoka. Tam został zamordowany.

Władysław, Karol i Stefania zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1989 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 713-714.

170. Świątek [było: Świątek] Michał

Mieszkał we wsi Zagórze niedaleko Przeworska (Krakowskie). Nie poniósł represji z powodu ratowania Józefa Goldmana.

Michał Świątek został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1992 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 742-743.

171. Świątek-Machczyńska Apolonia

Apolonia Świątek-Machczyńska była właścicielką ziemską. W październiku 1942 roku przed likwidacją getta w Kocku (dystrykt lubelski) kilku Żydom udało się z niego zbiec. Jedenastu z nich trafiło do Apolonii, między innymi Rywka Goldfinger. Dzięki Polce Rywka i inni znaleźli się w Warszawie. Następnie u niej w piwnicy schronienie znalazła kobieta z dziećmi. W styczniu 1942 roku [??? Raczej 1943 roku] Apolonia pomagała Żydom ukrywającym się w pobliżu jej domu. Wtedy też jakiś chłopiec doniósł na nią, że pomaga Żydom. Ostrzegła podopiecznych, a sama uciekła z dwójką swoich dzieci do wsi Plebanki, do swojego ojca, gdzie odnaleźli ją Niemcy i zastrzelili.

Schronienie w piwnicy u Apolonii znalazła kobieta z dziećmi i inni uchodźcy.

Apolonia została uhonorowana tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1997 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 743.

172. Sławik Henryk, Świder Franciszek, Wąskowska-Tomanek Maria
Henryk Sławik, Franciszek oraz Maria nie ponieśli represji z powodu ratowania Żydów. Henryk był delegatem rządu polskiego na Węgry podczas wojny i tamokoło 30 km od miejscowości Vac razem z Franciszkiem i Marią pomagali Żydom prowadząc od września 1943 roku szkołę z internatem działającą w imieniu Polskiego Komitetu Obywatelskiego na Węgrzech. Henryk, Franciszek i Maria zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1977 roku.
Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 743-744.
173. Świerszczak Maniek (Edmund) [było: Mańko], Świerszczak Maryna, Dukiewicz Michał, Dukiewicz Genowefa
Maniek Świerszczak był grabarzem i opiekunem cmentarza polskiego w Buczaczu (Tarnopolskie). W czerwcu 1943 roku nastąpiła likwidacja getta w Buczaczu. Podczas deportacji udało się zbiec trzem braciom Rozenom: Szmulowi, Henrykowi i Jechielowi oraz ich matce. Znaleźli schronienie u Mańka, który wykopał dla nich bunkier na cmentarzu. Wkrótce dołączyła do nich na krótko jeszcze jedna czwórka Żydów. Pomoc Żydom była utrudniana przez doniesienie na gestapo ze strony sąsiadów, że Świerszczakowie kupują zbyt dużą ilość żywności. Po dokonaniu rewizji w domu Świerszczaków Niemcy nie znajdując żadnych dowodów na obecność Żydów, torturowali przez kilka dni Mańka, ale bezskutecznie. Zimą Żydzi ukrywali się pod podłogą domu pogrzebowego. Rozenowie ukrywali się do momentu kiedy uciekający żołnierze niemieccy przed Armią Czerwoną weszli do domu pogrzebowego i zawaliła się pod nimi podłoga. Matka Rozenów została zastrzelona, a braciom udało się uciec. Znaleźli schronienie u Michała i Genowefy Dukiewiczów, gdzie przebywali do wyzwolenia przez Armię Czerwoną tego terenu w marcu 1944 roku.
Świerszczakowie i Dukiewiczowie zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1983 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 747.

174. Szostakiewicz Jadwiga, Szostakiewicz Janina

Jadwiga Szostakiewicz była żoną oficera polskiego. Mieszkała we Lwowie wraz z szóstką dzieci w wieku od sześciu do dwunastu lat. Działała w AK. Latem 1942 roku wynajęła w domu pokój kobiecie Zofii Marcinişzyn. Po jakimś czasie wyszło na jaw, że jest to Źydówka Kamila Kroch, ale nawet wtedy Jadwiga nie zaprzestała akcji pomocy dla kobiety. W jej domu znaleźli schronienie (skierowani przez „Źegotę”): Maria Lustig (z miejscowości Brody, powiat Źłoczów, dystrykt Galicja) – przedstawiła się jako Maria Gowlicka z synkiem w wieku 12 lat przebranym za dziewczynkę o imieniu Inka. Jadwiga brała udział w akcji mającej na celu znalezienie bezpiecznego schronienia dla córki Kamili Koch – Alicji. W 1944 roku gestapo dokonało nalotu na mieszkanie Szostakiewiczowej, po złożonym na nią donosie. Kobieta została ciężko pobita, ale nie wydała swoich podopiecznych.

Jadwiga i Janina zostały uhonorowane tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1992 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 720.

175. Szparkowski [było: Szpakowski] Józef, Szparkowski Zdzisław, Szparkowska Józefa

Zdzisław Szparkowski mieszkał we Włocławku. Należał do PPS. Przed wojną utrzymywał kontakty z członkami ruchu młodzieżowego Haszomer Hacair oraz z Mordechajem Anielewiczem. Podczas wojny Zdzisław pomagał Źydom. Uważał to za jedną z części walki z niemieckim okupantem. Kiedy władze dowiedziały się o jego działalności, uciekł do Warszawy, gdzie kontynuował swoją działalność: wyszukiwał kryjówek dla Źydów. Źydom pomagał również jego brat Józef oraz ich ciotka Józefa. Uczestniczyli w wielu akcjach mających uratować Źydów, udzielali schronienia wielu z nich w swoim mieszkaniu, dostarczali im dokumenty. W maju 1943 roku gestapo dokonało nalotu na

mieszkanie Józefa. W wyniku tej akcji zginął Józef razem z ośmiorgiem Żydów przez niego ukrywanych. Nawet wtedy Zdzisław i Józefa nie zaprzestali pomagać Żydom. Zdzisław nie ograniczał się tylko do terenu Warszawy, pomagał również więźniom w obozie pracy w Skarżysku-Kamiennej. Pomiędzy uratowanymi przez niego osobami jest: Blima Fuks, adwokat Hipolit i jego żona Zosia, Ezra Zakrzewski, Genia Merwald, Chania Majerczak i Chana Zylberberg.

Szparkowscy zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1983 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 720-721.

176. Szymańska Genowefa

Genowefa mieszkała w Warszawie. Podczas wojny była zaangażowana w przemyt żywności do getta. Z getta również w walizce, służącej jej do przenoszenia żywności wyniosła 3letnią Rachelę Adler (Wagner). Ukrywała dziewczynkę u siebie w mieszkaniu do momentu likwidacji getta, wtedy po donosie sąsiadów, gestapo aresztowało Genowefę. Przed tym faktem ukryła dziewczynkę u innej rodziny. Spędziła miesiąc w więzieniu. Po wyjściu, nadal opiekowała się Rachelą.

Genowefa Szymańska została uhonorowana tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1976 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 731.

177. Szymańska Janina, Makuch-Szymańska Barbara

Janina razem z córką Barbarą mieszkały w wiosce Mokrzyszów (powiat tarnobrzeski, dystrykt krakowski). Była instruktorem szkoły rolniczej. Po likwidacji getta sandomierskiego (dystrykt radomski) w październiku 1942 roku, ukryto u Janiny 10-letnią Małkę – córkę Sary Glass (później Pasht). Kiedy zaczęły szerzyć się plotki, że Szymańskie ukrywają Żydówkę, dla jej bezpieczeństwa umieściła dziewczynkę w klasztorze we Lwowie, gdzie

przebywała do wyzwolenia w lipcu 1944 roku przez Armię Czerwoną. Janina pomogła również Wolfowi Jakubczykowi, którego umieściła (pod przybraną tożsamością) w internacie szkolnym we Lwowie. W mieszkaniu Janiny przez jakiś czas ukrywała się Zofia Preiss. Następnie znaleźli jej kryjówkę u kuzyna Janiny we Lwowie. Na wiosnę 1943 roku gestapo aresztowało Janinę pod zarzutem pomocy i ratowania Żydów. W jej mieszkaniu znaleziono fałszywe dokumenty. Kobieta po brutalnych przesłuchaniach została wysłana do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück. Przeżyła obóz.

Janina Szymańska i jej córka Barbara zostały uhonorowane tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1979 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 731-732.

178. Tokarz Jakub

Tokarz Jakub razem z rodziną mieszkał w Biedaczowie (nieдалeko od Leżajska, dystrykt krakowski). W czerwcu 1942 roku czteroosobowa rodzina Hersza Ruemlera z Żołyńi (powiat Łańcut, dystrykt krakowski) znalazła schronienie w stodole u Jakuba. Trwało to tylko kilka dni. Prawdopodobnie ktoś doniósł na Jakuba policji, która zjawiła się w domu Jakuba i w trakcie przeszukiwania obejścia znaleziono Ruemlów. Żydów razem z Jakubem zabrano na posterunek policji w Giedlarowej (powiat Łańcut). Jakub został rozstrzelany 11 czerwca 1942 roku na cmentarzu w Leżajsku.

Jakub został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1988 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 759.

179. Trzcńska Jadwiga, Trzcńska-Fruhling Irena

Jadwiga razem z córką mieszkały w Krakowie. Przed wojną Jadwiga pracowała na poczcie, a po jej wybuchu zarządzała małym sklepem z perfumami i biżuterią, który należał do Żydówki Heleny Riegelhaupt. Irena przyjaźniła się z Anną Mordchelewicz (później Maxell Levin). Anna żeby

uniknąć przeprowadzki do getta, wyszła za mąż za Janosa Fenyo, który był Żydem węgierskim i mieszkał w Krakowie jako obywatel Węgier. Kiedy Niemcy wyrzucili z mieszkania rodzinę Fenyo, Trzczańskie pomogły im znaleźć mieszkanie. Kiedy ponownie rodzina Fenyo musiała zmienić mieszkanie, część z nich znalazła schronienie w mieszkaniu u Jadwigi i Ireny. W kwietniu 1944 roku aresztowano rodzinę Fenyo. A w grudniu 1944 roku aresztowano Jadwigę za pomoc Żydom i wysłano ją do Bergen-Belsen, skąd wróciła do Krakowa w październiku 1945 roku.

Jadwiga i jej córka Irena zostały uhonorowane tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1994 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 766.

180. Trzcinańska Stanisława, Trzcinański Stefan, Trzcinański Jan, Ambroziak Różalia, Ambroziak Ignacy, Muchowski Władysław

Trzcinańscy, Ambroziakowie i Muchowski mieszkali podczas wojny w powiecie Małkinia (okręg Białystok). Pomagali Żydom, uciekinierom z getta w Płońsku (dystrykt warszawski) dając im tymczasowe schronienie w swoich gospodarstwach, a następnie gdy Żydzi przenieśli się do lasu zaopatrywali ich w żywność oraz udostępniali im swoich mieszkań do kąpieli i zmiany ubrania, aż do chwili kiedy ktoś nie doniósł na nich, wtedy Niemcy w dniu 23 listopada 1943 roku na skraju lasu powiesili publicznie Stefana, Ignacego i Władysława ku przestrodze dla innych, żeby zobaczyli jakie konsekwencje czekają innych za pomaganie Żydom. Janowi, po okrutnym pobiciu przez Niemców, udało się uciec. Stanisława wraz z Różalią zostały wywiezione w nieznaną.

Stanisława, Stefan i Jan Trzcinańscy, Różalia i Ignacy Ambroziakowie oraz Władysław Muchowski zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1991 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 766-767.

181. Tyryłło Grzegorz, Tyryłło Stefania, Tyryłło Jan, Pawłowska-Tyryłło Stanisława, Krowicka-Tyryłło Genowefa, Kukulska-Tyryłło Janina

Tyryłłowie razem z dziećmi mieszkali w Wilnie na ulicy Rudnickiej graniczącej podczas wojny z gettem. Grzegorz był pomocnikiem budowlanym. Pod koniec 1943 roku, kiedy już getto zostało zlikwidowane, Tyryłło pomagał 12 Żydom, którzy ukryli się na poddaszu budynku sąsiadującego z jego mieszkaniem. Tyryłło dostarczał im pożywienie, część z nich ukrył w piwnicy budynku. Po donosie ze strony sąsiadów, Niemcy odkryli kryjówkę Żydów i zabili część z nich. Udało się przeżyć 6 Żydom, w tym: Rywce i Fani Feldman oraz Lenie Burststein. Również Grzegorz został aresztowany przez Niemców i wysłany do obozu koncentracyjnego skąd wrócił do Wilna po wojnie, gdzie w krótkim odstępie czasu zmarł.

Stefania i Grzegorz Tyryłło z dziećmi zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1978 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 773-774.

182. ??? Uciurkiewicz Franciszek

Franciszek podczas wojny mieszkał w Stanisławowie (dystrykt Galicja), gdzie pracował w zakładzie rzemieślniczym Stanisława Jackowskiego (później Jackow). W lipcu 1943 na prośbę Jackowskiego pomógł przy budowaniu kryjówki dla jego przyjaciół Żydów z getta stanisławowskiego, w tym m.in. dla Maksa i Gici Saginurów, Aleksandra i Wandy Gleisów. W drugiej kryjówce pod budynkiem mieszczącym warsztat i mieszkanie Franciszek wybudował kryjówkę dla 31 Żydów, m.in.: Luizy Hepner (z domu Hellman), Michała Kirszenblata, Jerzego Zimermana, Eliasza Segala dwóch osób z rodziny Heckemanów. Wszyscy przebywali tam do wyzwolenia w 1944 roku. Franciszek nawet po aresztowaniu przez gestapo, nie wydał ukrywających się. Franciszek został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1991 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 775.

183. Ulma Józef i Wiktoria

Ulmowie razem z szóstką swoich dzieci mieszkali na obrzeżach wsi Markowa (powiat Jarosław, dystrykt krakowski). Jesienią 1942 roku w gospodarstwie Ulmów na poddaszu domu znalazła schronienie żydowska rodzina Szalów składająca się z sześciu osób oraz dwie córki Goldmanów z Markowej. 23 marca 1944 roku do Markowej przyjechała policja niemiecka z Łańcuta. Znaleźli Żydów i zastrzelili ich. Taki sam koniec spotkał Józefa i Wiktorię (brzemienną w siódmym miesiącu) oraz szóstkę ich bardzo małych dzieci: Stanisławę, Barbarę, Władysława, Franciszka, Marię i Antoninę.

Józef i Wiktoria Ulmowie zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1986 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 777.

184. Ustjanowski Ignacy, Ustjanowska Bronisława, Ustjanowski Czesław, Ustjanowska-Okułowska Urszula (było: Ustjarzewska)

Ustjanowscy mieszkali w okolicach miasteczka – Czernelica (powiat Horodenka, dystrykt Galicja). Na początku 1943 roku po ucieczce z obozu Janowskiego we Lwowie schronienie u nich znaleźli Szymon Tauber i Szikler. Ukrywali się w kryjówce w chlewie do wyzwolenia w marcu 1944 roku. w zimne dni przychodzili do domu Ustjanowskich żeby się ogrzać. A do nich przychodził Czesław w celu podtrzymania ich na duchu. Poza tym Ignacy pomógł ukryć się dwudziestu Żydom w krypcie w kościele. Dostarczał też im jedzenie. Kryjówka ta została wykryta przez policję żydowską. Żydów złapano i zabito, poza jednym, któremu udało się zbiec. Po wyzwoleniu w 1944 roku nacjonałiści ukraińscy podpalili jego dom za ukrywanie Żydów.

Ignacy Ustjanowski został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1965 roku.

Bronisława i jej dzieci: Czesław i Urszula zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1991 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 780-781.

185. Uszczanowski Antoni, Uszczanowska-Unoska Jadwiga
- Uszczanowscy razem z dwójką dzieci mieszkali na obrzeżach miasta Knyszyn (okręg Białystok). W listopadzie 1942 roku po likwidacji getta knyszyńskiego w ich gospodarstwie znaleźli schronienie: Motl i Bajla Zepsnerowie, Welwl Słodowny z synem Icchakiem, Lucia Indurska z córką oraz Abel Ostrój. 6 kwietnia 1943 roku na teren gospodarstwa Uszczanowskich wkroczyło gestapo poinformowane przez informatorów o ukrywających się Żydach. Żydom udało się zbiec. Uszczanowscy zostali aresztowani i zabrani na gestapo w Grodnie. Antoni został zastrzelony. Jadwiga pomimo tortur nie ujawniła nowej kryjówki Żydów. Kobieta przeżyła wojnę.
- Jadwiga i Antoni zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1967 roku.
- Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 781.
186. Walas Marcin, Markowski Franciszek, Markowska Stefania, Markowski Stanisław
- Marcin Walas mieszkał we wsi Chrzastów (powiat dębicki, dystrykt krakowski). Na prośbę Czesława Kubika umieścił Friedę i Marka Verstandingów z Mielca u swoje siostry Stefanii Markowskiej mieszkającej z mężem i trójką dzieci (Stanisława, Stefania i Antoni) w Chąstowie. Żydzi płacili za swoje utrzymanie. Następnie Frieda i Marek zostali przeniesieni do rolnika o nazwisku Korczak. Chłop poza nimi ukrywał już: ciotkę Marka – Deborę Ostro z córkami Haar i Mindlą, panią Kleiman z synem Dawidem. Gdy Debora zmarła pochowano ją w ogrodzie. 31 maja 1944 roku nacjonaści ukraińscy napadli na gospodarstwo z żądaniem wydania wszystkich osób ukrywających się. Korczak ich posłuchał. Udało się uciec Markowi i Friedzie, którzy zostali umieszczeni przez Marcina u Markowskich. Marcin i Korczak zostali aresztowani przez gestapo 1 czerwca 1944 roku.
- Marcin Walas, Stefania i Franciszek Markowscy zostali uhonorowanie tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1989 roku.
- Stanisław Markowski został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1991 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 786.

187. Weinglas Kazimiera i Maria

Maria i Kazimiera mieszkające w Monasterzyskach koło Buczacza (województwo tarnopolskie) nie poniosły żadnych represji z powodu ratowania Żydów. Gestapo kilka razy przeszukiwało dom Marii w celu poszukiwań Żydów, a Kazimiera musiała zgłaszać się do gestapo.

Maria i Kazimiera zostały uhonorowane tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1992 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 796-797.

188. Wiejak Aleksander i Wiejak Helena

Wiejakowie mieszkali w Końskowoli koło Puław (dystrykt lubelski). Aleksander pracował na roli, a Helena zajmowała się wychowaniem trzech córek Irki, Joanny i Zosi. W maju 1943 roku, kiedy następowała likwidacja getta w Końskowoli, udało się z niego zbiec Awigdorowi i Fajdze Mandelbaumom i znaleźć schronienie u dawnych sąsiadów – Wiejaków. Poza nimi ukrywało się u Wiejaków dwoje innych Żydów: kobieta i mężczyzna (około 30 lat). Poza pożywieniem, Aleksander podtrzymywał ukrywających się na duszy. W maju 1944 roku Niemcy po usłyszeniu pogłosek na temat ukrywania Żydów przez Aleksandra, zaczęli go szukać. Znaleziono go w ogrodzie i zastrzelono.

Aleksander i Helena zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1992 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 804-805.

189. Więckowska-Kalko Antonina

Antonina Kalko mieszkała w Warszawie. W 1941 roku pomogła w ucieczce i zorganizowaniu „aryjskich” papierów Rozalii Passierman na nazwisko Róża Bogusławska. W 1942 roku pomogła uciec z getta bratu Rozalii – Jakubowi Passiermanowi (znany podczas okupacji jako Stanisław Więckowski). Antonina wyszła za niego za mąż i urodziła w 1943 roku synka Mariusza. Roman – drugi brat Rozalii otrzymał pomoc przy ucieczce z obozu pracy w Kampinosie. Antonina pomogła również narzeczonemu Rozalii Zelmanowi Baumowi (później Zygmunt Bogusławski) wyciągając go z getta w Klimontowie (dystrykt radomski) i udzielając schronienia. W 1944 roku, na podstawie donosu, gestapo aresztowało Antoninę, zastrzelono ją wraz z mężem i półrocznym dzieckiem we Włochach pod Warszawą.

Antonina została uhonorowana tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1987 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 806-807.

190. (było: Wilusz) Wigłusz Jan, Wigłusz Maria, Wigłusz Stanisław, Wigłusz Józef, Wigłusz-Ferenc Katarzyna oraz Wigłusz-Kot Anna

Wigłuszowie razem z czworgiem dzieci mieszkali we wsi Sietesz (powiat jarosławski, dystrykt krakowski). Posiadali gospodarstwo, a Jan był komornikiem. Pomogli trójce Żydów z Kańczugi. Nie ponieśli żadnych represji z tytułu pomocy Żydom.

Jan i Maria Wigłuszowie zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1982 roku.

Stanisław, Józef, Katarzyna i Anna zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1988 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 807-808.

191. Wilk Katarzyna, Wilk Bronisław

Wilkowie z dwójką dzieci mieszkali we wsi Dąbrówka (gmina Cmolas, powiat Rzeszów). Ich powiązania z rodziną Plafkerów mieszkającej w pobliżu

Kolbuszowej, były jeszcze z okresu przed wojną, kiedy to i Wilkowie i wcześniej ich rodzice sprzedawali rodzinie żydowskiej zboże i bydło. Podczas wojny kiedy Plafkerowie przebywali w getcie, Jakub Plafker (potem Jan Płaszczyński) przychodził potajemnie do Wilków po żywność. W czerwcu 1942 roku Jakub razem z Marianem Orgielem, Szyją Wachtelem i jego bratem Jankielem uciekli z getta. W ciągu dnia ukrywali się w lesie, a nocą przychodzili do Wilków po pożywienie. 3 października 1943 roku żandarmeria przyszła do Wilków, nie znajdując Żydów, aresztowała Bronisława pod zarzutem pomocy Żydom. Zabrano Wilka do obozu koncentracyjnego, gdzie zginął. Katarzyna nadal pomagała Jakubowi i jego towarzyszom dając im żywność.

Wilkowie zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1994 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 809-810.

192. Wincewicz Franciszek, Rozalia, Józef i Stanisława
Rodzeństwo Wincewiczów – Józef, Stanisława i Franciszek z żoną Rozalią i 11-letnią córką mieszkali na obrzeżach wsi Dunajewo przy lesie (powiat Przemyślany, woj. tarnopolskie). Podczas okupacji pomagali Żydom. W 1941 roku Helena Anisman z dwójką jej dzieci (uciekła ze wsi Biała) znalazła schronienie u Franciszka i jego żony. Przebywała tam przez 10 miesięcy. W chwilach kiedy zbliżały się patrole policji, Helena znajdowała schronienie u Michała Strońskiego. Następnie w 1942 roku u Franciszka schroniła się siostra Heleny – Estera Einstein z córką. Przebywały u niego przez 7 miesięcy, kiedy to Franciszek znalazł dla nich inną kryjówkę. Następnie wiosną 1943 roku w Dunajewie ukrywała się grupa żydowskich partyzantów, pomiędzy którymi był Jaakow Tanger. Jego matka ukryła się w domu Stanisławy. Rodzina Wincewiczów zaopatrywała partyzantów w żywność. Kiedy raz część z partyzantów poszła po żywność w sąsiedniej wiosce, dwoje z nich Rachela Wineberg – córka Jakowa Fangerera i Chana Proff znajdowały się w domu u Józefa. Kiedy do mieszkania wkroczyli nacjonaści ukraińscy i Niemcy, kobiety zostały ukryte w piecu chlebowym. Józef był bity mocno na oczach

rodziny, ale mimo to nikt nie wydał ukrywających się. Od grudnia 1942 do 22 lipca 1944 Franciszek ukrywał 15 osób, m. in. Józefa Hechta i Mendla Löwa z rodzinami.

Franciszek, Józef i Stanisława zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1975 roku.

Rozalia Wincewicz została uhonorowana tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1990 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 811-812.

193. Wituszek (było: Wyuszek) Jan, Wituszek-Bednarska Anna

Jan i Anna Wituszkowie mieszkali w Zrębinie (dystrykt radomski). Żeby przeżyć zatrudniali się u sąsiadów. Batię Nachtigal (z Łodzi) Wituszkowie spotkali po raz pierwszy w sklepie u wujka dziewczyny w Zrębinie, gdzie robili zakupy. W kwietniu 1943 roku znowu się spotkali. Batia po likwidacji getta w Połańcu we wrześniu 1942 roku, gdzie przebywała, ukrywała się w Kamieńcu, w lesie, trafiła w końcu do Zrębina do Wituszków gdzie znalazła schronienie. Potem Wituszkowie udzielili schronienia Rut i Batii Czulek. Po pewnym czasie sąsiedzi zaczęli coś podejrzewać i do Wituszków przyszła policja. Zastrzelono Rut i Batię Czulek, a Batii Nachtigal udało się ukryć za piecem. Policjanci pobili Annę i Jana mówiąc że ściągają niebezpieczeństwo na całą wieś. Policjanci kazali pochować dwie żydowskie dziewczyny blisko domu, żeby te groby pełniły rolę odstraszacza. Batia przez pewien czas ukryta w stodole u sąsiada Wituszków, bez jego wiedzy. Anna nadal opiekowała się Batią. Następnie wrocila do Wituszków gdzie przebywała do wyzwolenia latem 1944 roku.

Anna i Jan zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1985 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 816.

194. Wojnarowicz Zygmunt i Elżbieta

Elżbieta i Zygmunt Wojnarowiczowie posiadali gospodarstwo we wsi Wawrzeńczyce (powiat miechowski, dystrykt krakowski). Latem 1942 roku trafiła do nich 11-letnia Felicja – córka Steifera z Krakowa. Wojnarowiczowie ukrywali dziewczynę przez rok, a następnie dla jej bezpieczeństwa pod nazwiskiem Elżbieta Smoleń, ulokowano ją w klasztorze. Elżbieta i Zygmunt ukrywali również Mariana Rozmaryna z żoną Reginą. W czerwcu 1943 roku do mieszkania wtargnęło gestapo: zastrzelili Rozmarynów, a Zygmunta aresztowali i zesłali do KL Auschwitz, a potem do obozu Dora skąd nie wrócił. Zygmunt i Elżbieta zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1999 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 822.

195. Wolska Małgorzata, Wolski Mieczysław, Wolska-Michalecka Halina, Wolska-Szandurska Wanda, Wysocki Janusz

Rodzina Wolskich składająca się z: Małgorzaty – matki i jej dzieci: Mieczysława (ogrodnika z zawodu), Haliny i Wandy oraz ich siostrzeńca Janusza Wysockiego mieszkała w Warszawie przy ul. Grójeckiej 81 we własnym domu z ogrodem. Podczas wojny schronili w swoim domu ponad 30 Żydów. Byli to: dr Emanuel Ringelblum z żoną Judytą i synem Urim. W 1942 roku Halina przyprowadziła do domu Żydówkę o imieniu Wiśka. Początkowo krążyła pomiędzy kryjówką u Wolskich a gettem. Raz towarzyszył jej podczas wizyty w getcie Mieczysław. Po tej wizycie stworzono plan dotyczący szmuglu Żydów z getta oraz plan kryjówki-schronu, którą następnie wybudowano pod szklarnią. Pierwsza grupa Żydów przeszczuglowana przez Mieczysława i Janusza z getta ukryła się początkowo w piwnicy. Druga grupa sprowadzona z getta składała się z około 30 osób. Żydzi po zapoznaniu się z miejscem, ustanowili komitet mający przydzielać prace przy sprzątnięciu i pilnowaniu wejścia do schronu. Wolscy również mieli pomiędzy sobą rozdzielone obowiązki związane z ukrywaniem tak dużej ilości osób. 4 marca 1944 roku pod dom Wolskich przyjechali Niemcy i granatowa policja. W kuchni domu zastali Małgorzatę, Mieczysława, Wandę i chorą Halinę. Mieczysława zabrali i zaprowadzili prosto do kryjówki gdzie znajdowali się

Żydzi. Wszystkich Żydów (34 osoby) oraz Mieczysława Niemcy zapakowali na ciężarówkę i odjechali. W domu pozostawili kilku strażników. Wieczorem strasznie pobity Mieczysław został przyprowadzony do ogrodu. Strażnicy z policji granatowej przebywali przez kilka dni u Wolskich. Kryjówka Żydów została splądrowana i spalona. Wszystkich Żydów ukrywających się u Wolskich oraz Mieczysława i Janusza zamordowano. Kobiety powróciły do domu i były uważane za kryminalistki.

Mieczysław, Małgorzata, Halina i Wanda Wolscy oraz Janusz Wysocki zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1989 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 828.

196. Wyrzykowski Aleksander i Antonina

Wyrzykowscy z dwiema córkami mieszkali we wsi Janczew (oddalona o 4 km od Jedwabnego, Okręg Białystok). 10 lipca 1941 roku wszyscy Żydzi (ponad tysiąc osób) z Jedwabnego zostali zamordowani przez Polaków. Udało się uciec kilku z nim i schronić w getcie łomżyńskim, gdzie przebywali do 2 listopada 1942 roku, kiedy to Niemcy zaczęli likwidować getto. Spośród ocalonych z Jedwabnego, z Łomży uciekli i schronili się u Wyrzykowskich: Szmuel Wasersztajn, Mosze Olszewicz z żoną Leą, bratem Dowem oraz Jakubem i Leą Kubran. Przebywali u nich do wyzwolenia tych terenów w styczniu 1945 roku. Wyrzykowscy, już po wojnie, zostali napadnięci i pobici przez polskich nacjonalistów za pomoc Żydom. Zostali zmuszeni opuścić dom. Przenieśli się do Milanówka pod Warszawą.

Wyrzykowscy zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1976 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 848.

197. Zabierzowska-Krystian Katarzyna

Katarzyna Zabierzkowska, bezdzietna wdowa, mieszkała w Krakowie. Pracowała jako brygadzistka w fabryce wyrobów metalowych, gdzie

zatrudniano również Żydów. Krótko przed likwidacją krakowskiego getta, Danka (Polka) pracująca w getcie w biurze zatrudnienia poprosiła Katarzynę o pomoc w ukryciu malutkiej Miriam - córki Róży. Miriam została „podrzucona” pod drzwi mieszkania Katarzyny. Dziewczynkę ochrzczono i nadano jej imię Maria. Podczas wojny gestapo często przesłuchiwało Katarzynę w sprawie dziewczynki. Miriam przebywała z Katarzyną do momentu przyjazdu jej prawdziwej matki.

Katarzyna została uhonorowana tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1979 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 850.

198. Zabłocki Franciszek, Karolina i Michał

Franciszek (żołnierz AK) i Karolina Zabłocky wraz z synem Michałem i trójką młodszych dzieci mieszkali w Dolinie (powiat Stryj, dystrykt Galicja). Zabłocky prowadzili przed wojną interesy z miejscowymi Żydami. Po wybuchu wojny i utworzeniu getta w Dolinie, Żydzi nocą przychodzili do Zabłockich po żywność. Michał do getta nosił chleb pieczony przez matkę. Latem 1942 roku, kiedy już Niemcy rozpoczęli likwidację getta, wielu spośród uciekinierów z getta znalazło schronienie w domu u Zabłockich. Tam otrzymali pierwszą pomoc, a następnie zaprowadzano ich do lasów karpacczych, do oddziałów partyzanckich, gdzie mieli wszystkie niezbędne do życia rzeczy. Latem 1943 roku Niemcy wkroczyli do domu Zabłockich w celu poszukiwania Żydów. W domu Niemcy znaleźli broń. Aresztowali Franciszka oskarżając go o działalność w AK i pomoc Żydom. Jesienią 1943 roku przewieziono go na Majdanek, a następnie do obozu Mauthausen-Gusen, gdzie został zamordowany 9 grudnia 1944 roku.

Franciszek i Karolina Zabłocky z synem Michałem zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1986 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 851.

199. Zarzycki Janusz

Generał Janusz Zarzycki (Neugebauer) był żołnierzem Gwardii Ludowej. 5 sierpnia 1942 roku (podczas likwidacji getta warszawskiego) poprosił go o pomoc Mosze Wasserman – wychowawca w Domu Sierot doktora Janusza Korczaka. Janusz zdobył dla niego „aryjskie” dokumenty na nazwisko Michał Wróblewski. Znalazł dla Moszego schronienia w Warszawie i Pruszkowie, a następnie pomógł w przedostaniu się do Lwowa, gdzie również znalazł dla niego schronienie u polskiej rodziny. Zarzycki pomógł również Stanisławowi Sierpińskiemu, który uciekł z getta warszawskiego 17 sierpnia 1942 roku. Sierpiński został zaopatrzony w broń. Janusz pomógł jemu również znaleźć kryjówkę. Działaniami Janusza kierowała nienawiść do niemieckiego okupanta. Z powodu swojej antyhitlerowskiej działalności został aresztowany i wywieziony do KL Auschwitz, skąd powrócił po wyzwoleniu obozu.

Janusz został uhonorowany tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1988 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, ss. 862-863.

200. Żurowski Ludwik, Stopka Andrzej, Stopka Wincentyna, Adamski Józef, Adamska-Gramatyka-Lewartowska Michalina, Adamska Helena, Armatys-Przedmolska Maria

Dr Żurowski pomógł doktorowi Julianowi Aleksandrowiczowi i jego żonie Marii po ich ucieczce z getta krakowskiego podczas jego likwidacji w marcu 1943 roku. znalazł dla nich schronienie u prof. Andrzeja Stopki i jego żony Wincentyny. Aleksandrowicze zostali u nich zatrudnieni jako służący. Żurowski zarówno podczas pobytu Juliana i Marii u Stpków jak i w innych miejscach, był cały czas łącznikiem pomiędzy nimi, a ich rodzicami wywiezionymi do obozu w Płaszowie. Po jakimś czasie Aleskandrowicze zaczęli ukrywać się u Marii Armatys-Przedmolskiej. Kobieta jak i jej rodzina pomagała również innym Żydom. Aleksandrowiczowie korzystali również z pomocy Adamskich Józefa i Michaliny i ich córki Heleny, przekazujących im żywność i pieniądze podczas ich pobytu w Wieliczce. Niemcy aresztowali Adamskiego, który podczas przesłuchań był torturowany. Nawet po tym

wydarzeniu nadal razem z żoną pomagali Żydom. Aleksandrowicz doczekał końca wojny w oddziale partyzanckim Socjalistycznej Organizacji Bojowej podległej AK.

Ludwik, Andrzej, Wincentyna, Józef, Michalina, Helena oraz Maria zostali uhonorowani tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1982 roku.

Źródło: *Księga Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Ratujący życie podczas Holocaustu. Polska*, tom II, red. naczelny Izrael Gutman, Kraków 2009, s. 889.